

Leto
X.

DOM IN SVETI

Štev.
4.

Ureja:
dr. Fr. Lampe.

V Ljubljani.
1897.

Tiska:
Katol. Tiskarna.

V Ljubljani, dné 15. svečana 1897.

Vsebinska 4. zvezka.

	Stran
Cvetje s polja modroslovskega. (Spisal dr. Fr. L.) [Dalje.]	97
Luč svetá. (Zložil Mih. Opeka.)	100
Stari dolg. (Povest. — Spisal Ivo Trošt.) [Dalje.]	101
Ptičji prijatelj. (Črtica. — Spisal Janko Barle.) [Dalje.]	107
Vzori in boji. (Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.) [Dalje.]	109
Krivda. (Zložil Anton Medved.)	113
Prodiranje proti severnemu zemskemu tečaju. (Spisal dr. Simon Šubic.)	113
Vojna ladija „Albatros“. (Po prijateljskih dopisih podal F. H.)	119
Za kaj se gre! (Kulturna črtica. — Spisal dr. Fr. L.)	122
Književnost	124
Slovenska književnost. Kateheze. — Venec slovanskih povestij. — Popotnikov koledar za slovenske učitelje. — Slovensko-amerikanski koledar za leto 1897. — V domačem krogu. — Naše časopisje. Rimski Katolik. — Delavec in Svoboda. — Glasnik. — Venec cerkvenih bratovščin. — Slovenski Gospodar ob svoji tridesetletnici.	
Razne stvari	128
Glasba. Glasbena Matica.	

Na platnicah.

Socijalni pomenki. [Dalje.] — Knjige Slov. Matice. — Vabilo Slov. Mat. Vabilo družbe sv. Mohorja.

Slike.

Slepi ubožec. (Model. J. Repič.)	97
Planinska pokrajina po zimi. (Slikal A. A.)	104, 105
Črna ali Ptujška gora.	118
Sv. Katarina. (Kip v ljubljanski frančiškanski cerkvi	121
Prvi uredniki „Slovenskega Gospodarja“	127

Listnica uredništva: Gospod F. v C.: Radi; prosimo. — Nekateri gospode pisatelje, ki so nam poslali razne tvarine, prosimo potrpljenja. Nikar zamere zaradi malenkostij! V trdni jedinstvi in s krepko medsebojno podporo naprej, naprej!

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. in IX. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrt leta 85 kr. V ptuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse lanske (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje).

7. Zmot je mnogo, resnica jedna.

Velika večina ljudij popolnoma zaupa svoji pameti. Kar spoznajo, kar najdejo, kar dokažejo s pametjo, to imajo za resnično; prav nič se ne bojé in ne dvomijo, da bi njihovo jasno spoznavanje ne bilo resnično.

A proti taki „lahkovernosti“ ali „lahkomišljenosti“ vstajajo od vseh strani modroslovci in ugovarjajo, da na samo pamet se ni zanašati, saj tako preprosto ravnanje velja samo za navadno življenje. Pa čudno je to: Modroslovci, ki ugovarjajo, so si čisto navskriž. Kar trdi ta, taji naravnost oni in zatrjuje nasprotno stvar; le v tem so si jedini, da vsi jemljó preprosti pameti pravice in veljavo.

No, ako pogledamo modroslovcem bolj na prste in sežemo njih naukom do dná, spoznamo naposled, da navadna pamet nikakor ni tako slaba, kakor trdé oni, marveč tudi najtemeljitejše modroslovje mora pripoznati skoro vse pravice in potrditi ravnanje navadne pameti.

Naša navadna pamet nam kaže razloček med našimi mislimi in zunanji stvarmi; pravi nam, da so zunanje stvari resnične ali istinite, kadar nam jih jasno kažejo oči ali prsti (pri

tipanju); ko zapazimo premembo, pravimo, da je tukaj neki vzrok za premembo; ko vidimo umni red med mnogimi stvarmi, vemo, da je tu določil nekdo za vse poseben namen; potem nam pamet kaže, kaj je ta ali ona stvar sama na sebi; zlasti nas vodi pamet do najvišjega vzroka vseh stvari — Boga, in nam zatrjuje, da imamo dušo od telesa različno, v duši pa um in prosto voljo.

Toda modroslovci se simehljajo, ko preprosti ljudje tako z veseljem govorimo o teh predmetih. Zdi se jim to govorjenje prazno. Poglejmo torej, kaj nam ugovarjajo in kaj imajo in znajo oni boljšega kakor mi.

Tu mogočno in zavestno stojé na jedni strani zoper nas mnogoštevilni realisti, ki pa seveda niso vsi jednih mislij in jedne barve, marveč se jako ločijo med seboj, a nasprotni so nam vsi. Realisti se imenujejo po latinski besedi *res*, ki pomenja *reč* ali *stvar*; od tod je *realis*,

kar znači istiniti ali pravi predmet. Realisti so torej tisti, ki se držijo le stvari ali rečij, češ, samo te so resnične, misli pa so nezanesljive in tudi neresnične. — Tako trdé v obče realisti, oni, kateri segajo čez prave meje. — Med temi pa moramo imenovati posebej 1. empi-

Slepi ubožec. (Modél. J. Repič.)

riste. Zovejo se po grški besedi *empeiria*, ki pomenja *izkušnja* ali *izkustvo*, in trdijo, da je le to resnično, kar izkusimo, t. j. vidimo, slišimo, tipamo ali tudi znotraj najdemo, kakor jezo, ljubezen i. dr. Da bi pa bilo kaj takega, česar ne izkusimo, recimo bistvo kake stvari, podstat (substancija), poslednji vzrok Bog — to ni trdno, tega ne vemo. Empiristov je sila mnogo: BACON VERULAMSKI, LOCKE in mnogi novejši se držijo tega nauka. — Dalje tiščijo senzualisti. Ime imajo po latinski besedi *sensus*, ki pomenja *čuti* ali *čutilo*, in sicer zato, ker je po njih mnenju resnično le to, kar je čutno, kar se vidi, sliši in prime, drugega nič. Senzualisti so bili posebno stari Epikurejci in v novem veku CONDILLAC z mnogimi drugimi vred. Od senzualistov se ne ločijo mnogo materialisti, ki trdijo, da je resnično samo to, kar je stvarinsko ali materijalno, kakor kamen, voda, zrak in pa stvarinske moči; duša, Bog, greh, čednost — to so prazne besede, izmišljotine. Tudi materialistov je bilo veliko: izmed starih sta LEVKIP in DEMOKRIT, pri Francozih LA METTRIE, HOLBACH, med Nemci FEUERBACH, VOGT, MOLESCHOTT, BÜCHNER.

Z druge strani pa nastopajo idealisti. Zovejo se po grški besedi *idéa*, ki znači *misel*, *nazor* ali to, kar človek v duhu gleda. Idealist je torej tisti, ki ima za resnične samo svoje notranje misli in nazore, zunanje stvari pa se mu zdijo varljive, negotove. Potemtakem so idealisti popolni nasprotniki prejšnjim modroslovcem. Tudi idealistov nauki se razločujejo med seboj; a tem naukom ne dajemo tukaj posebnih imen, da ne bo stvar pretežka. Imenujemo jih rajši po modroslovcih samih in sicer nam bodi prvi idealizem PLATON-ov, ker je Platon oče idealistov. On je učil, da vidne ali čutne stvari niso tako istinite, kakor ideje. Te ideje pa niso samo v naši pameti, marveč so tudi same na sebi in sicer večne in nepremenljive. To, kar imenujem „drevo“, ni samo v glavi, tudi ni ono-le drevo na vrtu, marveč je neko popolno posebno bitje zase; tega bitja ne vidimo in ne tipamo, marveč samo z umom je spoznavamo, ker biva v nadčutnem ali nadzemskem svetu. Platon torej pravi, da čutenje nam ne kaže istine, ampak le um, ki nam razkriva ideje. — Drug znamenit idealist je DES-CARTES.¹⁾ Ta uči, da spoznavamo poglavitne resnice po prirojenih idejah, kakor Boga, svojo dušo, bistvo i. dr. Tudi ta idealist torej misli, da ima človek sam v sebi spoznavanje stvari in da mu zunanji svet za to ne pomaga mnogo. — Anglež BERKELEY (1684—1753) trdi, da je vse spo-

znovanje samo v duši in iz duše; saj ne moremo spoznavati drugega kakor le svoje ideje in misli. Da je zunaj nas zunanji svet, da so telesa in njih lastnosti, to se nam samo zdi. Ideje in misli pa nareja v našem umu Bog sam. Tako torej trdi Berkeley, da nam oči, ušesa in drugi čuti ne kažejo nikakih istinitih stvari. — Še dalje pa je šel NEMEC FICHTE. Po njegovem nauku — da po domače rečemo — ne moremo sami iz sebe ven, vesoljnost ali zunanost — to je samo naša misel. Nebo in zemlja, grom in tresk — vse gola misel. — Tudi HEGEL je učil idealizem; tudi njemu ni nič mari zunanji svet, od katerega bi bilo odvisno naše spoznavanje, saj je naša misel hkrati tudi svet; gora, ki si jo misliš, je prava gora in sicer ne poleg ali zunaj tvoje misli, marveč tvoja misel sama je že gora. Potemtakem res nosi človek sam v sebi pravi svet. Dovolj o idealizmu!

Iz tega pač razvidi vsakdo, da tako čudni nauki, kakoršni so nauki senzualistov, materialistov in pa čisto nasprotnih idealistov nikakor ne morejo biti resnični. Kar mogočno trdi oni, to pobija ta in uči čisto druge nauke. To je najboljši dokaz, da se s takimi nauki ne smemo sprijazniti.

A sedaj moramo zvedeti resnico; ako ni resnično, da spoznavamo samo s čuti, in ako ni resnično, da spoznavamo s samim mišljenjem, kaj je neki resnično? — To ni težko zvedeti. Seveda tu se ne gre, da bi kdo mogočno trdil svojo misel, marveč tako moramo trditi, kakor je v istini. Kako je pa v istini?

Spoznavati začinjamo s čuti. Rojeni otrok ne prinese na svet nikakega znanja. Polagoma pa ogleduje razne stvari okoli sebe, posluša glasove in tipa s prsti. S tem spozna, kar je okrog njega, razloči svoje telo od drugih stvari, spozna svoje potrebe, lakot, žejo, mraz, vročino, s kratka: zunanji svet se mu odpre. Potem se zavé tudi samega sebe in vé, kaj je to; ako reče: ja z. Nadalje si pridobi tudi splošno znanje, da namreč vé, kaj je človek, kaj pa žival, kaj drevo, kaj grm, kaj hiša, kaj svetloba, kaj gorkota. Spozna tudi, kaj se pravi sedeti, stati, hoditi. — Pa kako? Ali dobi otrok to spoznanje samo iz gledanja, poslušanja ali tipanja? Nikakor ne. Zakaj n. pr. „človeka sploh“ nikjer ne vidi, pač pa Ivana, Pavla in druge posamezne ljudi. „Psa ali konja v obče“ tudi nikjer ne vidimo, marveč le tega in onega posameznega psa in konja. Še manj vidimo „žival v obče“. Torej je jasno, da spoznavamo pač s čuti, a nikakor ne s samimi čuti. Tudi sami v sebi moramo imeti nekaj, s čimer delujemo še poleg čutov. V našem umu je moč, da spoznamo iz posameznih stvari tudi to, kar

¹⁾ Izgovori: Dä-Kart in popravi na str. 34. tiskarski pogrešek tako, da deliš: Des-Cartes; navadno mu pravimo KARTEZIJ.

je občno in splošno; je moč, da spoznamo, katera stvar je vzrok, katera je pa učinjena ali storjena; je moč, da spoznamo, kaj je tu ali tam bistveno, kaj pa nebistveno, ali kaj je glavno, kaj postransko. S kratka: čuti nam dadó pač snovi za spoznavanje, popolno spoznavanje pa se dovršuje v umu, ki obdela snov po trdnih pravilih in načinih.

Zatorej niso resnični nazori golih realistov, pa tudi ne idealistov, ampak resnica je samo jedna: v sredi med napačnimi nazori.

Tako pa tudi učimo, kakor so od nekdanj učili trezni modroslovci in kakor uči preprosta pamet, da je spoznavanje dvojno: č u t n o in u m s k o. Čutno nam podajajo sami čuti: to je prvo spoznavanje in podlaga vsakemu drugemu; umsko spoznavanje pa se godi v našem umu in pameti, po trdnih zakonih umskih. In to spoznavanje sega tje, kamor ne morejo naši čuti, povzdigne nas visoko nad meje našega življenja, nad čas in nad prostor, kaže nam nepremeljive resnice; to spoznavanje je v naših vedah, zlasti še v modroslovju, in s tem se človek povzdiguje nad živali.

Kako bi neki bilo drugače? Oko nam na primer pravi, da se solnce suče okrog nas. Kdo je pa povedal človeštvu, da se sučemo mi zemljani okrog solnca? Čuti niso povedali, torej je spoznal jedini um na podlagi čutnega opazovanja. Samo ta vzgled je dosti umeven, da nam kaže, kaj je umsko spoznavanje.

Ne izkustvo samo, ne čutno delovanje samo, ne mišljenje samo iz sebe, ne prirojene ideje — nam ne razodevajo resnice, ampak izkustvo in um skupaj. Taka je naša narava, tako je naše spoznavanje, in noben modroslovec ne more tega premeniti.

Kako žalostno je, da si učenjaki kujejo svoje nauke po svoji volji ali želji, in nečejo pripoznati tega, kar je res! Zato tajé materijalisti ves nevidni svet; zanje ni Boga, ni duše, ni kreposti, ni greha, ni zasluženja, ker tega nihče ne vidi z očmi. Pa tudi idealisti tavajo v velikih zmotah, ker si snujejo misli o takem svetu, kakoršnega ni. Seveda so taki krivi nauki jako škodljivi, ker zmota v nauku o pameti rodi brez števila zmot v drugih naukih.

Drugi oddelek: O svetu.

8. Kaj je svet?

Besedo *svet* rabimo v mnogoterem pomenu. Navadno nam pomenja kraj našega tukajšnjega življenja. Tako pravimo: „Na svetu je dobro“, ali: „Dandanes je na svetu hudo.“ Potem pomenja *svet* širno tujino nasproti ozki domovini, n. pr.: „Pojdem po svetu.“ Pomenja

tudi človeški rod, n. pr.: „Hudobni svet je tega kriv.“ Včasih pa nam pomenja vesoljstvo, t. j. vse, karkoli je razven Boga; n. pr.: „Ves ali celi svet“, ali: „Bog je ustvaril svet.“ Tukaj nam pomenja beseda *svet* vse stvari: zemljo in kar je na zemlji, zvezde in vse njihove moči in pojave, karkoli moremo spoznati od blizu in daleč. V tem pomenu rabimo besedo *svet* tukaj. Spoznati želimo namreč vse stvari, seveda ne vseh posameznostij, ampak njih najsplošnejše lastnosti in najvišje zakone. Spoznati želimo tudi vzrok, iz katerega so stvari, ako namreč niso večne ali same iz sebe.

V tem preiskovanju pa se moramo držati primerne reda. Najprej torej govorimo o stvaréh sploh, o njih lastnostih in najvišjih zakonih. Nato govorimo o telesih v obče in sicer o neživih, pa tudi živih, kjer si bomo zlasti ogledali, kaj, odkod in kakšno je življenje. Med živimi stvarmi je lep red; nekatere samo živé in se množé (rastline); druge se gibljejo (živali), naposled človek ima tudi um. — Človek pa ni samo telesno bitje, ampak ima tudi dušo. Ker je duša za nas tako važna, govorili bomo obširneje o njej. Naposled se vprašamo še, odkod je svet in izkušamo spoznati njegov začetek in vzrok.

Torej nas tukaj čakajo sila imenitna vprašanja; tu se nam bo kazal svet po svojem bistvu, po najvišjih zakonih. Kar bomo tukaj obdelovali, to je še mikavnejše in deloma tudi lažje kakor ono, kar smo pisali o umu. Sami o sebi navadno ne razmišljamo radi, pač pa o zunanjih stvaréh. Tudi se je modroslovje začelo s tem, da so preudarjali vprašanje: Kaj in odkod je svet?

Kaj pa je vendar svet? Nekateri imajo svet za večno in neskončno bitje in pravijo, da Bog in svet — to je jedno in isto. Ti modroslovci se imenujejo panteisti, ker učé, da vse (pan) ali vesoljnost je Bog (Theós). Drugi trdé, da je svet neskončen, večni, sam iz sebe. Ti so materijalisti, katere že dobro poznamo. Med njimi so bili nekateri, ki so mislili, da je vsa tvarina živa (hylozoisti); drugi pa so učili in učé, da življenje ni nič drugega kakor neko posebno tvarinsko (mehansko) gibanje. Da umevajo idealisti svet po svoje, tudi že vemo. Mnogo različnih in napačnih nazorov je o svetu, a vseh ne moremo razkladati: pač pa je potrebno, da dobro razložimo resnico. In to ni težko dandanes, ko nam razne vede ponujajo obilo dokazov in pojasnil za resnico. Zato so pa prav sedaj tem bolj čudne in se tem manj dadó opravičiti mnoge zmote učenjakov, čim več pomočkov imajo za resnico.

Vse naše mišljenje in opazovanje, vse vede in ves njih napredek nam kaže določno in

umevno, da je svet velikanska skupina različnih stvarij, ki so pa vse med seboj ne samo v lepem soglasju, ampak tudi v trdni jednoti ali zvezi, vseskozi modro sestavljene in urejene, zato pa tudi nikakor niso same iz sebe, ampak so delo neskončno modrega in mogočnega bitja. Ta nauk se nam bo v kratkem razkladanju tako pojasnil, da ne bo ostalo o tem nič dvoma.

Že našim očem se kaže svet čudovito lep in mnogovrsten. Nikdar se ga ne nagledamo, vedno se nam ponuja kaj novega, mičnega. Kako različne so stvari po barvah, obliki, gibanju! Posluh nam odpira drugo pot do

stvarij in nam dela veselje brez prenehanja. Pa, četudi nam ta dva čuta razkrivata obširen svet in poleg njiju še trije drugi čuti, vendar nam šele u m odpira vrata do lastnostij, najvišjih zakonov, do izvira in namena sveta. Z umom obsegamo ves svet, spoznamo, da je svet prava jednota od najmanjših do najvišjih stvarij, in šele iz tega spoznanja dobimo pravi pojem o svetu, t. j. razvidimo njegovo bistvo. Vseskozi pa se moramo pri preiskovanju ravnati po pravilu: Svet moramo spoznavati tak, kakoršen je; ne smemo si ga v mislih delati ali slikati takega, kakoršen nam je všeč, ali kakoršnega bi imeli mi radi. (Dalje.)

Luč svetá.

Temà po zemlji moč razklada,
Objema ljudstva tožen mrak,
Od vzhoda solnca do zapada
Nebo preprega črn oblak,
Oblak grozán —
Kot da se bliža zadnji dan,
Ki prerodé se v njem svetovi,
Vzdihujejo v temí rodovi
Od grôze in strahú.
Zašél jim s póti je mirú,
Nikjer ni varen več korak:
Čimdalje bolj neznani kóti,
Čimdalje bolj so krive póti,
Povsod bojazni plášni vzkliki . . .
Pred ljudstvi távajo vodniki
Kot slepci préd-se tipajoč —
Strašná temà in noč!

A luči ni!
Vodniki, ki od luči prave
V temò so ljudstva zapeljali,
Vse luči svoje so požgali,
Ostali zdaj so brez svečave:
Oj, da nikdár
Ni svetil v svetu njíhov žar
Takó slepèč, kot óne luči,
Ki v dálji potnika slepé,
Da spéhan se za njimi muči,
Doklèr ne zmanjka mu stezé — —
„Razum je luč!“ tako zavpili
Med ljudstva krivi so preróki,
Da bi mu poti razsvetlili —:
„Edina luč — v nji jásní vzróki,
V nji smótri jásní so stvarém;
In česar luč ta ne doseže,
Kamòr ne more *umovanje*,
Oj bratje, to so nične sanje,
To nas ne briga, nas ne veže,

Kdo vprašaj nas po tém!
Temà je vera — stráni ž njo,
Slobodna misel luč je naša,
V nji vsaka druga luč ugaša,
Kot v solnčnem zlátu zvezd srebró . . .“
A drugi so se krohotali,
Materije so luč prižgali
In svetit šli v ‚temó‘ . . .
Napredek tam, tu *človečanstvo*
In *bratoljubje* in *slobóda*
In *uživánje* in *poganstvo*
In drugih lučij sto
Vodniki ljudstvom so kazali,
Da bi od vzhoda do zahoda
Kriščanstva ‚mrak‘ razgnali — —

Todà zaman!
V naróčaj luči blagodejni
Dospèl ni rod svetlôbe žejni:
Po dnevu žarnem koprnel,
In ni zagôrel njemu dan,
Le v noč z vodniki je zašél
Človeški bedni rod.
Temà gostejša vsepovsod,
Temà je v srcih in umôvih,
Temà v človeških je sinovih,
Nihčè ne ve ni kod ni — kam,
Mračán je lažilučij plam,
Vsi pogašèni so svetliki,
Pred ljudstvi távajo vodniki
Kot slepci, préd-se tipajoč —
Strašná temà in noč!

In luči ni — —
Oj trume, trume zapeljane,
V temò egiptovsko prodane:
Obrnene o d luči zláte,
Oči zavezane imate . . .

Z očij obézo! — luč gorí,
Gorí še vedno plameneče,
Kažoč nam pot mirú in sreče,
Nebeško-lep je nje sijaj:
Z očij obézo! — K nji n a z a j!

Nad Betlehemom oznanila
To luč je zvezda mila svetu,
Od *Luči Luč*, ki je svetila
Od večnih vekov pri O č e t u;
Iz Jakopovega rodú
Izšla nam zôra je mirú,
Iz čiste, svete Porodice
Pravice Solnce in resnice
V temò je zemsko posijalo
Z oboka žarnega nebá,
Od Luči Luč — in *luč svetá* . . .
On, ki je solnca žar zanétil,
Pod solncem nam je sam prísvečil,
Telesnim lučim vsem izvòr,
Postál je svetu rešnji zòr.

Iz težkih sanj
Tedàj je zêmlja se vzdramíla,
Ozrla željna se je vanj
In v zoru tem slavíla
Iz smrtne je noči vstajenje:
Kjer svit le-tá je posijál,
Povsod pognalo je življenje
Veselo, bujno svojo kal
Iz tèmnih nočnih tál;
Razmíkale so se meglé,
Zaznávale stezé;
Iz mraka plašnega in zmot
Tedàj v svetlòbe domovino

Uzrlo je človeštvo pot
Tesnò — a pravo pot e d i n o.
Rodovi, ki na desno, levo
Takrát so távali slepó,
Pozdrávilí so luč kraljevo
In varno šli za njó
Iz veka v vek . . .

A glej, gorjé:
Viharnih časov burni tek
In laž in v prsih slépa strast
Zavéli spet od luči té
Rodove so v temé propast.
Od vzhoda solnca do zapada
Objema ljudstva tožen mrak,
Temà po zêmlji moč razklada,
Nebò preprega črn oblak,
Oblak grozán —
Kot da se bliža zadnji dan,
Ki v njem se prerodé svetovi,
Vzdihujejo v temi rodovi
Od grôze in strahú . . .

N a z a j , n a z a j na pot mirú,
Ve trume národov nesrečne,
Nazaj do p r a v e luči večne,
Ki je izšla, da več ne vtóne,
Ki ne stemní je mrak temán,
Ki noč pretvarja v žívi dan,
Ki je otela milijóne
Kažóč jim pot iz zemskih tog —
Nazáj do zórne luči jasne,
Ki večne veke ne ugasne,
Do luči, ki je — *Kristus-Bog!*

Mih. Opeka.

Stari dolg.

(Povest. — Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

Nekaj tednov po svatbi pri Prašniku sta Predal in Rjavec lovila rake v potoku, ki teče mimo Prašnikovega mlina med Studencem in Novo vasjo.

Bilo je toplo nedeljsko popoldne. Škržat je razkazoval na hrastju z neokretnim pevskim orodjem svojo zadovoljnost s solnčnimi žarki, prepelica v strni je merila pet-pedi, žabe so obračale svoja široka usta iz luže v solnce, in kobilice so tudi s hreščanjem popolnjevale koncert.

Med gostim jelševjem sta se pomikala prijatelj. Prvi, v kopališki obleki, je bredel vodo

do kolen, včasih tudi do prsij in više ter stikal za raki po luknjah, drugi je nosil Predalu na rami obleko, v roki pa par čevljev, kamor je spravljal rake. Prišla sta h globokemu tolmunu, in Viktor je že hotel iz vode.

„Preplavaj, preplavaj! Na oni strani dobiš še kaj!“

„Ne znam.“

„To je najlažji izgovor.“

„Če pa res ne znam — toliko kakor ti plesati.“

„No, potem bi te bilo škoda; kaj bi počela tvoja — —“

„Misliš, da bi žalovala —; saj je še ne poznaš.“

„Čuj, ljudje, psst!“

Rjavec se splazi v goščavo, Predal se stisne v vodo, da je kazal iz nje samo glavo; potem je še to pokrival z jelševo vejo.

Dolgo sta oba molčala.

Slednjič vpraša Predal nestrpno, ker ga je že mrzilo v vodi: „Kaj si zavohal?“

„Najprej se mi je dozdevalo, da prihaja Prašnikov Ivan z gospodinjo in ona šivilja, ki je pri njih že od svatbe. Sodil sem, da so prišli ogledovat žito, pa sem se motil. Ljudje so šli z božje poti — —“ Zadnjih besed ni Predal več slišal, ker se je uprav ta čas kobacal iz vode, ki je zelo šumela na onem kraju.

„Ali si dobro videl Minico?“

„Videl, videl. Oj, to ti je dekle!“ rekel je nalašč Rjavec.

„Pa veš tudi, da jo hoče stari spraviti iz hiše z lepa ali z grda? Nevesta ni za to in Ivan tudi ne, ker je dekle pridno.“

„Čudno! Nekaj dnij so skupaj, pa se že ne razumejo.“

„Nesreča res! Nesiva danes rake kuhat k Prašniku. Bodeva vsaj videla, kako je.“

„Dvomim, da bova kaj dobro sprejeta, ako je stari še tako na trnju kakor o svatbi.“

„Pravijo, da je imel pred leti homatije z neko žensko, pa mu je tisto očital Klinar. Seveda, takšen mož! Zares, kakor môra tlačiti človeka spomin take minulosti.“

„Bašti da ga tepó mladostni grehi!“

„Že delj časa sumim, da mora biti nekaj res. In tudi tebi ni neznan: zakaj pa s Prašnikom povsod stikata glave?“

„Tu in tam ima še kaj urediti, pa se posvetuje z menoj; saj veš, da je bil tudi prej za malenkosti često pri meni.“

Predal je bil s tem odgovorom samo na pol zadovoljen: „Čakaj, da se oblečem; bodeva videla, če je resnica, kar si govoril. Z raki k Prašniku! Ivan naju gotovo rad sprejme, s starim, praviš, sta vidva prijatelja; nevesta ne bo godrnjala, ker — še ne zna, in — in morda je še kdo, ki bi naju ne videl rad.“

Predal je bil sedaj tih kakor zid, Rjavec je pomenljivo zahrkal.

Rake sta spravila v ruto in odšla.

„Pa da mi ne boš preveč ogledoval one, že veš, Viktor!“

„Pojdi no; misliš da sem otrok?“

— — — — —

Dolgo so večerjali.

Ko sta se vračala domov, spremil je stari Prašnik Rjavca, s Predalom je pa Minica skrivaj stopila nekoliko korakov od hiše. A le kratko

veselje je imel Predal, ki je stopal z deklico nekoliko korakov pred onima.

„Minica — nazaj!“ je bilo povelje; Rjavcu pa je rekel Prašnik na tihem: „Vedite, da jo je poslala ona — — ona, da mi grení življenje. Tirja me sedaj — sedaj, ko ve, da je vse sinovo, in pravi, da ne pojde prej dekle od hiše — ali pa, da vsem pové, čegava je in me — toži. Oh, sveta Pomagalka! — Moj sin ne sluti še ničesar, zato jo zagovarja. Moram jo spraviti strani, tudi če se hiša podere. — Naj le, naj le razglasi, da je —“ glas se mu je tresel, in govoril je nerazločno . . .

Poslovali so se, in Minica je šla s Prašnikom sama domov. Izogibala se ga je že dolgo, a nocoj ni mogla drugače. — — Molčé je hitela pred njim.

„Kedaj se mi spraviš od hiše, ti nesrečno dete?“

„Saj vam je znano, kako hoče moja mati; prej ne smem.“

„Pojdi, takoj jutri pojdi, in povej materi, da je zadosti muk napravila moji duši; saj vama pošljem denarje — toliko že zmore stari Prašnik.“

„Dajte torej, pa pojdem.“ Deklica se ni mogla več ustavljeti, zaihtela je na glas; stari je pa mrmral za njo: „Ta sramota, ta sramota! . . . Bomo videli, če pojdeš ali ne! Ti nesreča, ti! — Pošljem po orožnike!“

Prašnik je godrnjal vedno glasneje, Minica je zbežala v svojo spalnico

V sobici Ivanovi je bila še luč. Ivan je tiho nekaj pospravljaj in menda zraven molil, Jerica pa je slonela na mizi in se solzila.

„Hiša je tukaj na samoti. Nobenega znanega človeka nimam, da bi ž njim govorila. Jedino dušo, ki sem imela v najbridkejših trenutkih, podiš mi strani. Pusti jo, Ivan, vsaj še nekaj tednov — —“ Zopet molk.

„Ivan, ti si lagal, ko si mi obetal, kako rad me boš imel.“

„Oče zahtevajo tako. Vrag vedi, kaj imajo proti temu dekletu! Sam spoznavam, da je delavna, prijazna, ljubezniva in da ni zastoj v hiši: toda očetu tudi ne smeva takoj prvo leto vsake zavriniti. Stari ljudje so navajeni, da so jim drugi pokorni, in — oče so oče, — Jerica. — kaj, če porekó, da sta sin in nevesta trdosrčna, neusmiljena, nehvaležna?“

„Pa bi bil mene pustil, če si mislil slušati samo očeta.“

„Ti si ženska, Jerica, mlada ženska; pokáj bi ti pravil, zakaj te nisem pustil?“

„Če sem ti žena, pusti me, naj tudi mene velja katera — vsaj ta — Ivan — prva moja želja.“ Stopila je k njemu in ga začela obsipati s prijaznostjo. Ivan se je ni mogel ubraniti.

„Čakaj, Jerica, prav gotovo; le potrpi! Za prvi hip ugódiva očetu — potem pa tebi.“ Ivan je položil roko na njeno ramo . . . Gledal ji je v lice, ki je močno zardelo vsled razburjenosti.

„Saj boš, Jerica! Kaj ne, da bo tako za sedaj, veš, samo —“

„Doklej pa?“ dé užaljena in se hoče obrniti strani.

„Do prihodnje pomladi — ko začne težje delo; tedaj slobodno pozóvi Minico k nam.“

„Ivan, ti si neusmiljen!“ Pol v joku nasloni glavico na njegove prsi . . . Ljubezen je premagala nasprotje, in sklep je dozorel, da mora Minica od hiše.

Lepši večer je imel Predal.

Doma ga je čakala sestra, ki je bila omožena v mestu. Prišla ga je vabit h krstu v rodovini starejše sestre. Naznanila mu je tudi, da je njen soprog povišan v službi in se nadeja na starost primerne pokojnine.

„Da mi vsaj iz mesta sporočite kako veselo novico! Pri nas, vedi, je vse nekam otožno.“

„Oženi se, Viktor!“

„Vprašaj očeta tam-le!“ — Stari Predal je držal v jedni roki tobačnico, v drugi modro ruto; glava se mu je obesila na prsi, dremal je.

„Tebe ne veselí ženitev, kakor vidim.“

„Veselí me že; ko se mi bo zdelo, tedaj se oženim, če bo komu prav ali ne.“

Sestra ga je umela, in oba sta pogledala očeta. Potem je povedal Viktor vse svoje neuspehe s snubljenjem in pa očetovo sitnost pri vsakem navskrižju.

„Tudi nama so oče jako branili; a kaj pomaga misliti na nekdanje bogastvo? Še sedaj bi bili obe s sestro poleg spomina na bivše blagostanje naše hiše — borni služabnici.“

Ta vspodbuda je Viktorja poživila še bolj kakor misel, da je stric.

Še pozno po noči so mu bile v živem spominu besede, katere je slišal pri Prašniku: „Prav nerada grem od tukaj. Saj nisem nikoli mislila, da se mi ta kraj tako zeló priljubi.“ Viktor je rekel, da se bo tudi on dolgočasil, ko je ne bo več pri Prašniku. Po tem zatrdilu ga je Minica tako ljubeznivo pogledala, da tega pogleda ne pozabi nikoli.

* * *

Teden pozneje se je Viktor vračal iz mesta. Oglasil se je v mlinu, a Minice ni bilo več tam.

VII.

Na pomlad je Jerica silila moža, da naj dopolni obljubo in pokliče Minico.

S tem se je ponavljal prejšnji nemir. Zaman je bil vsakoršen ugovor možev.

„Tudi če si oče zbrusi jezik do samih korenin, mene bo veljalo. Z ženami, kakor sem jaz, morate ravnati dobrohotno, milo. Bomo videli!“

Ivan je nekaj ugovarjal, a do živega ni mogel svoji lepši polovici.

„Ti si mokra cunja . . . Oče te obrne kakor konja na uzdi. — To ni moško . . . Škoda, da nosiš hlače!“

„Kakor kaže, rada bi jih ti!“

„Ne maram jih, ne maram . . . Sram bi me bilo nositi hlače za tako ženo kakor ti.“ Zraven si je pa mislila: Tudi če nimam hlač, bo mene veljalo.

To je bilo Ivanu preveč. Obrnil se je strani in ni več zinil besedice, pa tudi Jerica je molčala. A ni bil to molk za nekaj trenutkov; neradovoljno posnemanje velikega tedna se je vleklo kakor jesenska megla tudi drugi, tudi tretji dan . . . Ivanu je bilo neznansko dolgočasno: jedi so bile večinoma neslane, a kdo bo grajal? Postelja gručasta in trda, a kdo bi godrnjal! Z dvorišča ginejo brez potrebe najlepša polena, a kdo bi ugovarjal? Vse od kraja liže plamen, gorí kakor v apnenici — kakor o véliki noči pri žolci, ali pa če kuhajo svinjski rilec . . . Ivanu je bil jezik zavezan.

Tudi Jerici je morala biti stvar žalostna, zakaj dobro jo je videl Ivan, ko je skrivaje na vrtu pritiskala zastor na oči in vzdihovala. Smilila se mu je revica. Ali naj se ji on udá, on . . . mož . . . gospodar?

Kakor v naravi pred nevihto, tako neznosno je bilo v Prašnikovi hiši. Stari Prašnik je dobro vedel, zaradi česa se bije boj — boj brez meča in jezika. Strahoma je čakal zmage.

Po vasi je od jeseni utihnila govorica o njegovi mladostni lahkomiselnosti. Bal se je, da bi se stvar zopet začela, ako se vrne Minica. In tirjatev? Kaj, če res izpolni materino grožnjo, stopi v župnišče po krstni list, ga pokaže Ivanu in še pové — —

„Ne; dekle ne sme pod streho“, mrmral je zvečer na postelji. „Kje naj vzamem denar? — Ivan bi ga ne dal rad — in pa: koliko bi se poznalo to pri hiši! Škoda — —. Da bi mogel tam oni kako drugače zamašiti usta! Kako?“

Starinska ura na steni je odbila najst in enakomerno nadaljevala tik-tak. Prašnika je premagal spanec.

Mladi gospodar pa nocoj ni mogel spati. Opravil je že davno večerno molitev, navrgel še nekaj očenašev za — dobro srečo, obrnil se v zid in mižal — a zaman. Ta nesrečni molk! Iz kašljanja je spoznal, da tudi Jerica ne spi; včasih se mu je zdelo, da sliši rahle vzdihne. Morda se ga ubožica boji? — Morda ji bo to

kaj škodovalo? — Groza ga je bilo teh mislij in sklenil je, da mora biti jutri — kakorkoli — konec tem zmešnjavam.

Naslednje jutro so poleg mlina sejali pšenico. Ivan je uravnaval ogle in razore. Jerica je pa stopala bolj zaradi lepšega z motiko v roki za njim ter tu in tam zdrobila kakšno grudo prsti. Kar pade Ivanova motika kakor slučajno navskriž njene, on pa reče:

„Stoj! To delo ni zate, varuj se.“

„Saj nihče ne mara zame!“ — Potok solz ji zalije oči, obrne se strani . . .

„Kdo ti je to povedal!“

„Vsi me gledate kakor usiljenko. Moj Bog, ali nisem prišla poštena v hišo? Sem-li komu v sramoto?“ In še huje je ihtela. To je Ivana tako zmeščalo, da bi ji kmalu sam otrl solze.

„Tiho, Jerica! Ne žaluj zastran tega, kar ni res. Nihče te ne sme žaliti.“ — Prijazno ji je položil roko na ramo, in ona se ni branila; molčala sta pa oba. Ščinkovec na bližnji hruški jima je delal kratek čas, nekoliko bliže mlina se je oglašala taščica; na vrhu visokega oreha na dvorišču je pa senica nadaljevala svoj jednolični ci-ci-be, ci-ci-be, ci-ci-be-e! . . .

„Še manj sem kakor dekla pri hiši.“

„To ni res! Ako se za kakšno malenkost ni zgodila tvoja volja, zato še nisi dekla. Če ni drugače, bodi še to po tvojem.“

Milo ga je pogledala, obrisala solzé in rekla:

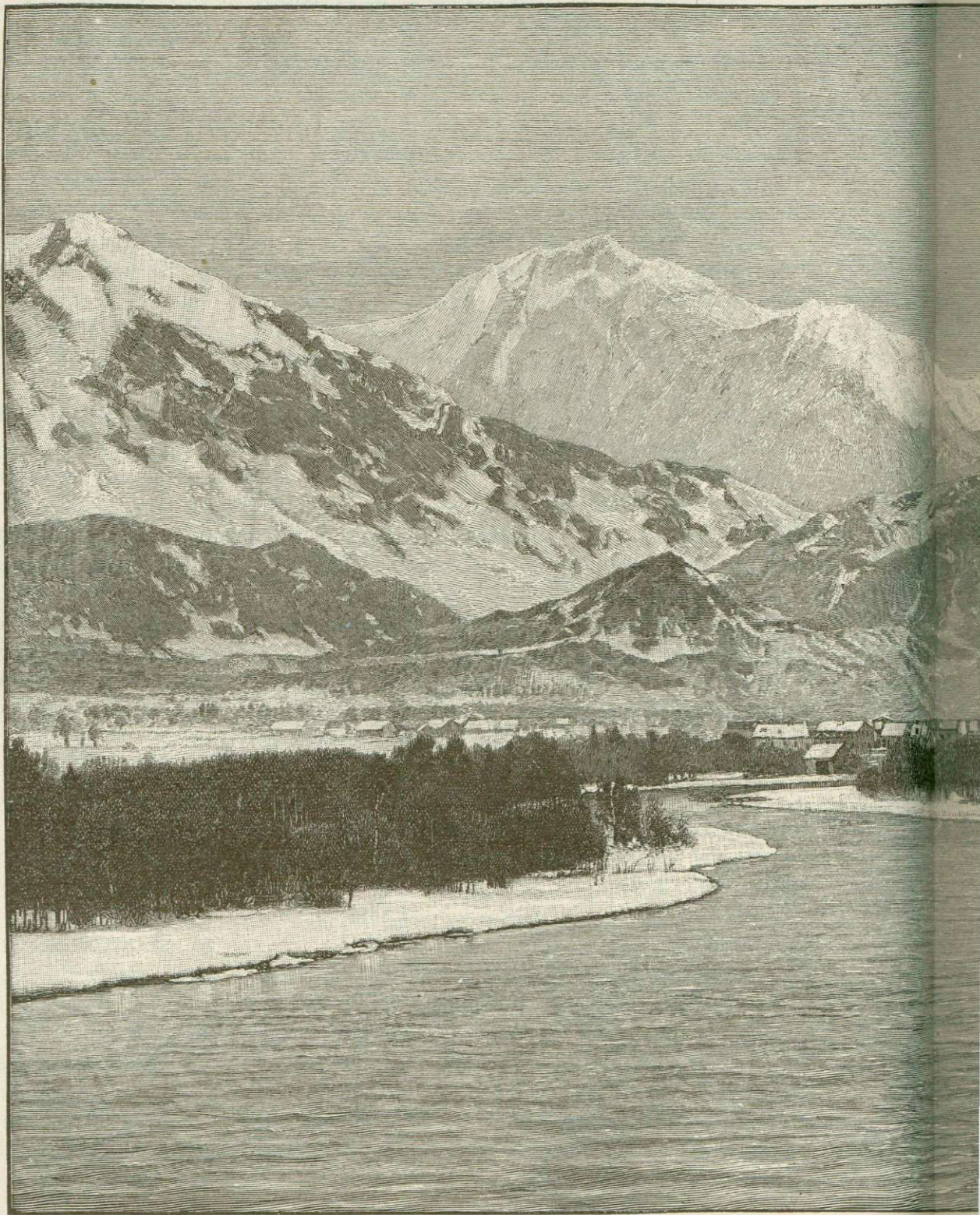
„Kako si dober, Ivan!“

— Minica mi je tako ljuba, tako pozna vsako mojo željo, moja misel . . . Kar na očeh mi pozna, kaj bi rada. — V malem času se mi je tako priljubila kakor bi mi bila sestra.“

Ivan je molčal, a ko bi hotel govoriti, moral bi pritrditi svoji ženki, da misli o Minici prav tako kakor ona.

Takoj po kosilu je zvedel stari Prašnik, da je nekdo drugi pravi gospodar v hiši. Položil

je žlico na mizo, in niti molitve ni čakal. Kar na tihem se je prekrižal in vstal od mize. Odložil je delavniško obleko, pokril prazniški klobuk, poiskal zakrivljeno palico med staro šaro za vrati in rekel, da se je odpravil na

Planinska pokrajina po 2

božjo pot na Gorenjsko, in sicer k Mariji Pomagaj na Brezje.

Nihče mu ni ugovarjal. Ko so odmolili, vstala je Jerica in mu napravila ogel kruha rekoč: „Tukaj-le, oče, imate za kak grizljeje na poti. V nekih trenutkih bodo kuhane klobase, ali hočete suhe?“

„Rajši suhe, da ne bom čakal.“

„Dobro; pa prosim vas, izmolite tudi za me očenaš pred Marijinim oltarjem. Saj veste, da sem potrebna pomoči —.“

„Ne boj se, Jerica; prav rad.“

To novico je najprej zvedel Viktor Predal — zvedel po drobnem lističu s pošte. Zvečer je že šel pozdravit Minico, hotel je tudi zvedeti, kaj pomenjajo neke besede v pismu.

Mrak je legel na zemljo. Oblačno nebo je v kratkem obetalo dež. Mlinska kolesa so enakomerno ropotala, in voda je tiho šumljaje odtekala izpod jeza v staro strugo. Blizu tam na stezi je čakala Minica. Groza jo je bilo, ko je premislila, kam je prišla in kaj poreče on, kateremu je zapala svoje srce . . . Kaj bi se zgodilo, ko bi jo tu zasačil Ivan, ko bi zvedela Jerica?

Nekaj je zašumelo med vrbjem — moške stopinje! — Bliža se črna postava . . . Deklica se trese od strahu in razburjenosti kakor šiba na vodi. On se je obrnil — — „Minica, ti? Nisem mislil, da mi prideš tako daleč nasproti.“

„Hotela sem ti povedati nekaj posebnega, važnega. Tiho, da naju kdo ne sliši! — Meni se zeló mudi. Torej čuj, Viktor: Zaupala sem tvojim poštenim besedam; zato bi ne bilo prav, ko bi ti skrivala imenitno tajnost. Rajša trpim sama, kakor da bi bil pozneje z menoj tudi ti nesrečen. — Boljše je, da me zaradi tega takoj pustiš, kakor da bi mi pozneje kaj očital. Jaz sem grozno nesrečna, oh!“

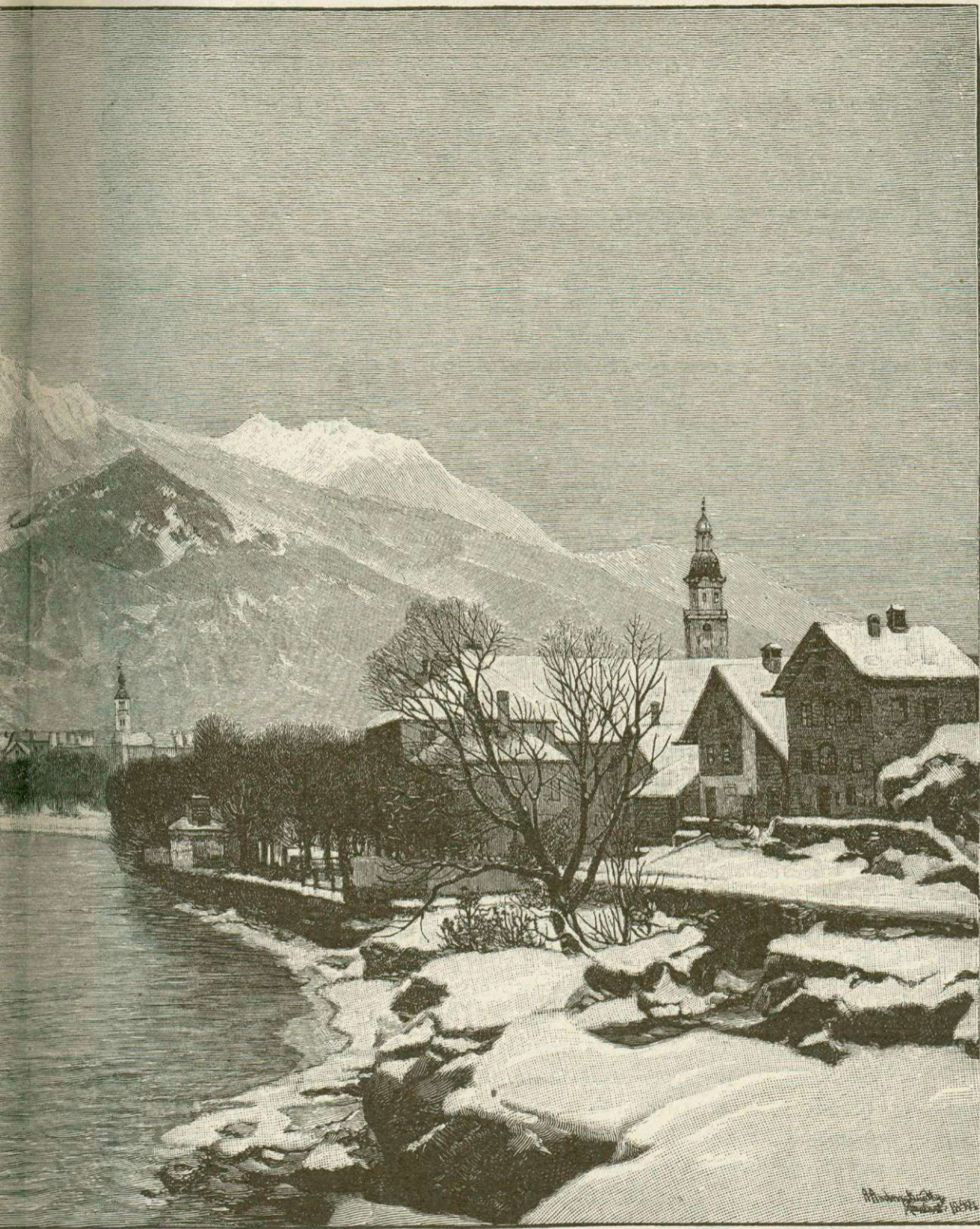
„Zakaj, Minica?“

„Zato, ker sem — rojena.“

„Povej no, Minica! Mnogo sem že prestal na svetu . . . Ne strašim se zate niti smrti. Ako te vsi zavžejo, ti si in ostaneš moja

zaročnica. Kdo mi more to braniti? Kdo mi more tebe vzeti?“

„In če ti povem, da imam že po rojstvu znak greha in sramote na sebi, ker sem postranska. — Mati je zastran tega nesrečna do danes, in oče . . . Ali poznaš Prašnika?“ Dekle je govorilo jako težko. Viktor pa je zvedel vse.

aa po zimi. (Slikal A. A.)

„Še nekaj, oče! Mal darček vrzite v pušico; tukaj-le je denar. In potem ne zabite, prosim, vsaj nazaj gredé oglašiti se na mojem domu. Recite, da jih vsi lepo pozdravljamo . . .“

Stari je obljubil in odšel.

Dva dni pozneje je že bila Minica pri Prašniku.

Svojo izpoved je završila: „Ali se ne bodeš sramoval, mene siroto, nesrečnico, peljati pod pošteno streho, kjer sta nekdam kraljevala tvoja roditelja?“

„Môlči!“ Položil ji je roko na usta: „To sem slutil že davno.“

„Ali bodeš molčal o tem?“

„Dokler hočeš!“

„Sedaj pa stôri, kar ti drago!“

„Tudi ko bi bilo še kaj hujšega, ne bi moglo mi iztrgati tvoje mile podobe iz srca.“

„Hvala ti, Viktor! Srčna hvala! Moram hiteti domov. Lahko noč! Gotovo me že pogrešajo — in hoče se mi hlipkati. Sladko spavaj! Z Bogom!“

V daljavi se je zasvetil blisek, zabobnel grom. Naletavale so že prve kaplje. Ondaj se je na Studencu oglasil večerni zvon. Mladi Predal je premišljal, kam bi se prej skrtil dežju: domov ali na Studenec. Bližje mu je bilo na Studenec.

Kdo naj popiše čustva, ki so mu vrela v srcu?

Novica ga je zadela trdo in potrla nepričakovano. Sto vprašanj mu je drvilo po glavi: dekleta ni brez dote. Ob čem se je izobrazovala? Kdo je njena mati? Zakaj ni tega pozvedoval prej? — V srcu je čutil neko neskladnost, nemir, bojazen. — Blisek mu je razsvetljeval pot, a najrajši bi bil videl, ko bi se ta pot vlekla do večnosti. Zakaj? Tega ni utegnil premišljati. Grmelo je, kakor bi se podiralo nebo. Iz daljave je prihajal šum — znak silnega naliva. Viktor je pospešil korake.

„Pa jaz da bi se bal!“ Vzravnaval se je po koncu ter se ponosno ozrl na desno in levo. Škoda, da je tema zakrivala to premembo na njegovem obrazu. Resnobo in odločno je govoril ter mahal z rokama, kakor da oteplje od sebe roj sovragov, pretečih mu iztrgati drago nevesto.

„Sam moram zaužiti, kakor sem si sam natočil. — Minica ima zlato srce. — Naprej! Pridi, karkoli!“

Dasi ni mnogo pomišljal, kam bi stopil pod streho, nesle so ga noge kakor po navadi, naravnost v šolo. Kmalu je bil v sobi pri Rjavcu. Skromna oprava je bila lepo urejena, nekoliko slik na stenah, bele zavese na oknih, par stolov, okrogla miza, na njej vsakovrsten nered knjig, časnikov, pisem, pri mizi pa je sedel sklonjen nad knjigo mož z ruso brado in lepimi, modrimi očmi. Ozrši se je pozdravil prišleca in vprašal, kaj ga „nosi v tem času tod“.

„Same čudne reči; skoro ni, da bi pravil. — Kaj pa čitaš?“

„Tudi same čudne reči.“ Pogledal je natančno Predala, ki je sedaj stal tik njega. „Kakšen pa si? Mari te je strašilo po poti?“

„Slišiš, da grmi, bliska pa tako, da jemlje vid.“

„Zakaj trepečeš? Misliš, da res ropoče sveti Elija v oblakih?“

Predal se je posiljeno nasmehnil, češ, ko bi ti vedel, kakšen Elija je vzrok mojemu nemiru, pustil bi šalo in govoril drugače. V tem se je spomnil Rjavčeve prijaznosti s Prašnikom. Hotel je priti takoj do dna in prijel stvar na pravem koncu.

„Hotel sem se umakniti nalivu, zato pa povej kaj novega, da prej mine čas!“

„Ali želiš kaj iz časopisov?“

„Bodi, le povej kaj!“

„Saj veš, da je naša slovenska stvar v Ljubljani propadla.“

„Naj Ljubljančani sami za to skrbé. Jaz sem pa zvedel, da ima Prašnik nekje na tujem živo pričo slabega življenja. To že veš, ne?“

Rjavec se je baval z ugašajočo smodko in molčal. Namestu odgovora je ponudil škatljo s tobakom Predalu.

„Ti moraš vedeti, saj si nedavno trdil, kako zaupna sta si s Prašnikom.“

„Lej no, sedaj sem se spomnil. Ali nismo slišali na svatbi nekaj o tem?“

„Jaz nič; jaz nisem slišal nič.“

Rjavec se je lahko nasmehnil v oblaku dima, katerega je spretno spustil skozi nos, potem je pa zopet ubral lice v resne poteze in vprašal:

„Potem je tudi dobro. Saj veš, da se ne vtikam v zasebne stvari.“

„Ti nisi odkritosrčen, Francè!“

„Kako? To mi očitaš, četudi se tako dolgo poznavam?“

„Da, lahko. Za mojim hrbtom sta ti in Prašnik —.“

Rjavec ga je ostro pogledal in mu segel v besedo:

„Za tvojim hrbtom jaz še biti ne maram. Morda misliš, da sem kje kaj ruval zoper tebe ali tvojo izvoljenko? Moja stanovska dolžnost je moje vsakdanje opravilo, moja skrb je moja družina, moja zabava pa to-le.“ Mož je potokel s celo pestjo po knjigi; Predala vendar ni prepričal.

„Odkritosrčen nisi bil do mene, in to me žali.“

„Ne morem pomagati in tudi zagovarjati se nimam za kaj.“

„Z Bogom!“

„Z Bogom!“

Jezno je odhajal Predal v deževno noč in mrmral sam s seboj: „Ta je trd. Drži se kakor živa skala. Čakaj. Rjavec, to ti povrnem z obrestmi!“

Moker in sam s seboj nezadovoljen je prišel domov.

(Konec.)

Ptičji prijatelj.

(Črtica. — Spisal Janko Barlè.)

(Dalje.)

Bil je res pravi ptičji prijatelj moj sosed. Kadar je bil le domá, vselej je imel dosti opravila s svojimi krilatimi ljubimci. Prvo opravilo zjutraj, ko se je napravil, bilo mu je, da čim bolje postreže lahkoživim gostom. Očistil jim je skrbno kletke, donesel sveže vode, donesel kanarčkom repičnega semena in pa nekoliko stare, v vodi namočene žemlje, slavčkom pa nekoliko mravljinčjih jajec in po jednega — dva črvička, katerih je mnogo hranil nalašč za to v velikem loncu, polnem raznih krp. Včasih je kupil za poboljšek pri mesarju jetrc, skuhal jih domá in skosál in potem pogostil male izbirčnejše. Ali po jetrca je šel vedno le sam, nikoli da bi po nje poslal svojo postrežnico, katera mu je opravljala in mu prinašala najpotrebnejše stvari; tega častnega poslanstva ji ni poveril: hotel je, da sam izbere pri mesarju najboljši košček, kateri bo njegovim ptičicam najbolj ugajal.

Pa kakó je poznal ptice! Vsako pojedinost o njih je vedel. Gledé slavčkov se je povsem zlagal z znanim prirodoslovcem Brehmom; le to ga je jezilo, kako je mogel tak učenjak zapisati, da se slavček, kateri je bil že jedenkrat ulovljen, dá še drugikrat premotiti in ujeti. — „Tega ne bi slavček nikdár napravil“ —, dejal je — „predobro si zapomni, kaj je izgubljena prostost.“ —

„Ej“ — dejal sem — „menda vendar ptičice tega toliko ne čutijo, saj nam pojó tudi v sužnjosti veselo, baš kakor v zeleni naravi.“

„Kdo vam je to povedal?“ — začudil se je on. — „Ej, ne poznate ptičic in jih ne poznate. Drugo vam je njihovo petje v naravi, drugo v sužnjosti. Ej, kako se razlikuje slavček, kateri prepeva v zelenem grmiču in kratkočasi s svojimi pesmicami milo družico, katera mu valí v spletenem gnezdu in kateri ostane zvest do smrti, od slavca, kateri toži za izgubljeno slobodo v tesni kletki, pa naj mu je še tako dobro! Sicer je pa tudi med pevcem in pevcem ogromna razlika, dasi oba slobodno letata. Tudi med njimi so razne stopinje v pevski umetnosti, in ne zna vsak jednako milo krožiti. Oj slavčki, to so vam mile ptičice! Redko katera ptica ljubi tako svojo domačijo kakor slavček. — Vsako leto se povrne v isti kraj, kjer se je rodil in kjer je prvokrat gnezdil. Dalnja tujina, lepši, toplejši kraji mu ne izbrišejo spomina na oni zeleni grmiček, v katerem je s svojo dru-

žico skrbno hranil svojo gladno dečico in jo učil skladati prve pesmice. Sploh ima vsak slavček stalno okrožje, katerega se vedno drži, in nikoli ne gre daleč od kraja, v katerem navadno biva. Tamkaj se razveseljuje, tamkaj si nabira hrano, tamkaj poje svoji družici mile pesmice, tamkaj spremlja godne mladiče na prvi izprehod in jih uči letati — onemu kraju ostane zvest, dokler živi.“ —

„Res je to, pa vendar se tudi sužnjosti privadi“, dejal sem zopet jaz. „Vidite, česa-li nedostaje onim-le našim slavčkom? Kaj jim je mari zeleni gozd, pozabili so povsem nanj, drugače ne bi tako veselo skakljali!“

„Nikari takó, prijatelj mladi!“ odgovoril mi je on. „Res, moji slavčki imajo vsega dovolj, vendar težko pogrešajo izgubljeno slobodo. Verujte mi, slavček se nikdar kletke ne privadi! Tudi če ste ulovili mladiča, kateri je jedva spoznal lepoto narave, še tak mladič se ne more nikdar prav udomačiti: a kaj šele slavček, kateri je že jedenkrat gnezdil! Nekaj ga morí, otožno leta po kletki, gine od dne do dne in popreje konča svoje nežno življenje kakor v naravi, dasi mu tamkaj postrežba ni tako izborna in dasi mora tamkaj marsikaj pretrpeti. Drugače vam je ž njegovim rmenosuknjastim sosedom. Kanarček, pred več stoletji udomačen, pozabil je povsem svojo pravo domovino, kjer leta prosto in kjer gostolí pod milim nebom, in zamenjal ono domovino z drugo — s tesno kletko. Siromaček niti ne čuti, da je v robstvu, ne pozna zelene narave; kletka mu je ves svet, a človek največji dobrotnik. Sam si ne bi znal nič pomagati, še gnezdece mu moraš sam napraviti, in ubil bi ga, če bi ga izpustil v hladni gozdiček. Bože moj, kaka razlika med ptičicami!“

Ej, koliko mi je moj sosed še pripovedoval! Bil je temeljito poučen o pticah; pa kako tudi ne, saj ga je samo to zanimalo in saj jih je tako ljubil! Rad sem poslušal in občudoval tega ptičjega prijatelja. Saj se pa tudi moj ptiček ni mogel pritožiti zaradi mene; stregel sem mu, kolikor sem mogel, a on mi je to plačeval z veselim petjem, odzdravljaje ž njim svojim prijateljčkom v sosednji sobi. In vesela sva jih bila, moj prijatelj in jaz, poslušala sva jih, pogovarjala se med seboj, in hitro so nama potekali dnevi v prijateljstvu.

* * *

Marsikatero urico sem presedel pri novem prijatelju. Lahko ga tako imenujem, ker sva se res sprijateljila in prav iskreno sprijateljila, dasi sva bila v letih zeló različna. In ni mi ničesar skrival, in jaz njemu ne. Vsakega dné sem težko pričakoval šeste ure, ko se je vrnil iz pisarne, in potem hajdi v njegovo sobico in sedi pri njem do večera! In ni mi bilo odveč.

Tajila si nisva ničesar, sem dejal, in vendar sem se nekako bal poseči v njegovo minuloost, katera mi je bila neznana in tajna. Jedenkrat sem pa zvedel tudi to.

Sedela sva v njegovi sobici. Zlato solnčece se je spravljaló k odhodu in prav prijazno pokukalo v sobico. Svetli solnčni žarki so padali na steno nad posteljo mojega soseda in razsvetljevali one tri slike, o katerih sem vam že pravil. In četudi sem se nekako bal, vendar sem se ohrabril in povprašal prijatelja:

„Povejte mi vendar, kdo so one tri osebe nad vašo posteljo? Tolikokrat sem vas že hotel o tem povprašati.“

Nagubalo se je lice mojemu prijatelju, in počel je tako-le:

„Za one slike vprašate, prijatelj? Hm, hm, to so spomini boljših dnij, spomini. Ali zakaj da vam pripovedujem, to vas tako ne bi zanimalo.“

„Motite se“, dejal sem. „Res me one slike, posebno oni mali, rdečelični deček tako zanimajo, kakor ne vem kaj. Zatorej vas prosim, da mi kaj o njih poveste, če se vam ljubi.“

„Nu, če vam je to tako drago, pa me poslušajte, dasi rad ne pripovedujem. — Dobrih šest ur od našega mesta leži starodavni grad Kačjak — Schlangenburg — tam je tekla moja zibelka. Grad sam je zidan čvrsto; debelo zidovje, mala okna, ozki, temni hodniki dokazujejo njegovo starodavnost. Na jedni strani gradú se začinja lep gozd, na drugi se odpira krasen razgled na plodno polje in na bele vase, raztresene po prijazni dolini. V tem gradu je gospodoval moj oče, oni-le lepi gospod v črni obleki. Nekdaj so imeli Schlangenbergi več gradov in obilo posestva, ali sčasoma se je vse to na malo spravilo, in moj oče je podedoval jedino rodovinski grad, starodavni Kačjak in ne baš preveliko imetje. Ona gospa na desno je moja pokojna mati, Bog ji daj vse dobro in povrni vse skrbi in žalosti, katere je prestala! Oj, imela je blago, dobro srce in plemenito, nežno dušo. Kolikokrat se je spominjam! A oni-le okroglasti deček, kateri vam, kakor pravite, posebno ugaja — dejal je moj prijatelj in se sladko nasmehnil — oni sem bil jaz v detinski dôbi. Bog znaj, kako, čudno je vsekako, že ondaj sem pokazoval, da bom ptičice ljubil. Kolikokrat mi je pokojna mati pri-

povedovala ono dogodbico! Stariši so tako želeli, da me slikar, kateri je ondaj baš pri nas bival, naslika. Pa kako, ker nisem hotel nikoli mirno sedeti! Ne, da bi bil razposajen, le kremžil sem se in z nogama kopitljaj, in vse igrače, katere so mi dobri stariši dali, da se ž njimi pozabavim in umirim, vse sem zmetal na tla. Že je slikar mislil, da me ne bo slikal, kar si je moja dobra mamica nekaj izmislila. Ko sem s svojo pesterno po dvorišču kobacal, vedno sem se izredno zabaval z našo perutnino. Gledal sem čopaste jarčice, kako so pohajale po dvorišču in kokodajčevaje med seboj se pomenkovale; gledal sem starega, ponosnega petelina, gledal male petelinčke, kako so skakali in se kavsali. Vselej sem se takemu prizoru nasmejal in glasno vzkliknil, a če je kateri izmed njih bliže prišel, hitro sem se iztrgal pesterni iz rok, stekel za petelinčkom, kateri je seveda lahko pobegnil, ker sem jaz navadno, v naglici, ko sem par korakov napravil, telebnil na nos in glasno plačoč to nesrečo naznanil pesterni. Spomnila se je tedaj moja mati, da jaz tako ljubim perutnino in je zato porabila še zadnje sredstvo. Našega starega petelina so morali uloviti in ga meni prinesiti. Glasno sem tedaj vzkliknil — pripovedovala mi je često mamica — z rokama plosknil, zgrabil petelina z obema rokama v svoje naročje in ga tako držal. Sedaj me pač ni bilo treba opominjati, naj bom miren; lahko me je naslikal slikar, a ne samo mene, nego tudi našega starega petelina po izrečni želji moje pokojne matere. To, vidite, je povest one sličice, katera vam tako ugaja, prijatelj moj!“

„Res, že ondaj ste pokazovali, da bode te prijatelj ptičicam“, dejal sem jaz. „A kako je z vašim gradom, komu sedaj pripada, morda kateremu vaših bratov?“

„Bratov nisem imel nikdar. Ej, grad pa tudi ni moj, niti katerega izmed mojih sorodnikov, marveč je v ptuji vlasti. Žalostna je ta povest. Ni bil imovit moj oče, to sem vam že dejal, vendar bi bil grad še danes lahko last Schlangenbergov, da ni moj oče — Bog mu daj duši lahko! — zabredel. Ne, hudoben ni bil, ali drugi so ga dobili v svoje mreže.“

Naš grad je bil na samem. Do sosednjega gradú je bilo dobri dve uri. Lastnik onega gradú je bil star plemenitaš, brez prijateljev, brez rodbine. Le redko kdaj je prišel kateri k njemu. Bil je mož bolj sam zase in tudi ni ljubil raznih pohodov in gostovanj. Ali to se je premenilo po njegovi smrti. Dedič njegov, daljnji mu sorodnik, pripeljal je s seboj veliko, veselo družbo in od sedaj se je na Visokem živelo burno in zabavno. Gostba se je vršila za gostbo, sedaj je bila domača zabava, sedaj

zopet kakov izlet in društva vedno obilo. Moj oče je bil običajno doma; da bi kam šel, bilo je redko in to navadno le po poslu. Gospodarstvo in pa bolj slabi dohodki mu niso dopuščali, da bi se udeleževal slovesnostij in zabav v mestu, a kaj mu je bilo tudi to, imel je doma dobro ženo, katera mu je stregla, kolikor je mogla, imel je mene, kateri sem tedaj menda dovršil tretje leto. In rad naju je imel, mater in mene, rad.

Ali ni bilo vedno tako. Odšel je tudi on jedenkrat, dvakrat na Visoko in se povrnil vselej kasno in pa dobre volje domov. Pohvalil se je z izvrstno zabavo in izbranim društvom in zopet odšel tje, ko je bila prva prilika. Kar je bilo v početku le redko, postalo je sčasoma pogosto, in kmalu je bil moj oče reden gost na Visokem. Mati mu je sicer to odsvetovala in mu branila, ko so bili ti pohodi le prepogosti, a on se je vselej lepo opravičil. Trajalo je to blizu jedno leto.

Naše gospodarstvo ni bilo ni preje baš sijajno, ali odkar se je oče še manj trudil z gospodarstvom, šlo je vse rakovo pot. A ne

samo, da oče ni gospodaril, večkrat je celó kaj prodal, kako živinče, ali kako njivo, češ da mu denarja treba; a denar je ves znosil na Visoko, ker so tamkaj večkrat igrali in to za visoke vsote. Lahko si mislite, koliko je moja mati trpela, ko je zvedela to žalostno novico. Prosila je očeta, zaklinjala ga, naj več ne zahaja na Visoko, naj se usmili mene in pa nje in zopet popravi gospodarstvo, a bilo je vse zaman. Škoda, silna škoda, bil je dobra duša, obljubil ji je tudi, vendar ni mogel zapustiti one družčine na Visokem in pa nesrečne igre. Hodil je še vedno tje, vračeval se kesno in večkrat srdit; kako tudi ne, ker je zaigral velike vsote, a ne redko se je tudi pripetilo, da ga je mati zaman čakala in prelivala v svoji sobici solzé. Naše gospodarstvo je vidno propadalo, dolžniki so se množili kakor domači zajci, a denarja od nikoder. Oče je prodaval razna zemljišča in druge stvari, gospodarstvo se le ni popravilo, ker je skupljene denarje nosil na Visoko in jih tamkaj zaigral. Je-li čudno, da ni moglo biti dolgo tako?"

(Konec.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje)

60. Majnikov izlet. — Trojna pokora zaradi njegga. — Peripatetiki. — Oponašani Vergilij. — Nageljček v šoli. — Lakonično pismo.

. . . majnika . . .

Dragi prijatelj!

Ljubi maj, krasni maj,
Konec zime je tedaj . . .

Kaj ne, tako smo peli v prvih razredih ljudske šole? Brezdvomno se tega še spominjaš. Tudi v Ljubljani je maj, krasni maj, toda za-me, za-me, dragi prijatelj, ga ni! Zopet sije gorko pomladansko solnce in vse, vse se ga veseli, — jaz pa žalostno gledam v božji svet . . . Že zopet sem namreč obolel. Bog me grozno tepe!

Za jedan časak radosti
Hiljada dana žalosti!

To se izpolnjuje na meni. Samo jeden dan sem bil preveč vesel, in sedaj morda nikdar več ne bom . . . In vse kesanje ne pomaga nič! Pa kaj je vendar bilo, vprašuješ me? No, to Ti lahko ob kratkem povem. Na majnikovem izletu smo

bili. Sicer si bil pa tudi Ti in, kakor mi pišeš, ste se izvrstno imeli. Tudi mi smo se. Zjutraj sicer je slabo kazalo, zakaj nebo je bilo vse prepreženo z oblaki in nekoliko je mrščalo iz njih. To je najbrže ostrašilo našega gospoda razrednika, da ni prišel na kolodvor, kjer smo ga pričakovali. Menil je najbrže, da se tudi mi vrnemo v mesto. Res se jih je nekaj skesalo, toda kakih petnajst nas je pa le ostalo. Dali smo si besedo, da napravimo izlet, četudi bi imele prekle leteti z neba. Dogovorili smo se, da jo mahnemo na dolensko stran in sicer na Vače. Zakaj tje? Slišali smo že toliko o rimskih grobovih, ki so jih odkopali tam gori, in v ljubljanskem muzeju smo občudovali že večkrat one bronaste kotličke s čudnimi bajeslovnimi podobami krog in krog. kar so bojda vse izkopali na Vačah. Na Vače torej! Meni se je na tihem celo prikradla misel, da najdem kak nov, doslej nepoznan grob in v njem še vse dragocenejše kotličke, in moje ime bo zaslovélo po svetu daleč, daleč, kakor bi udaril na zvon! No, saj veš:

Nullum magnum ingenium sine mixtura dementiae.

Kupili smo si vozovnice do Kresnic. Med tem prikolovrati dolgočasni, zaspani mešanec z No-tranjskega. Vse se je pusto držalo: sprevodniki, ljudje, ki so odhajali in dohajali, le nam vreme ni vzelo veselja. Dobili smo prazen voz ter ga tudi takoj zasedli. Prav bi bilo, da bi Ti naštel tovariše, ki so bili z menoj, toda vseh tako ne poznaš; no, bil je moj dragi Domen, Napoleon, Kralj, Cokljar, Umen, Slavinec, Purnik, Hinko, Sušan Janez, Zagozdnik, Žanjec, Planinec in še nekateri drugi. Do Kresnic smo neprenehoma peli, tako da se je „lukamatija“ od samega čudenja dvakrat ustavil, v Zalogu in v Lazih, ter poslušal. Pomisli, še taka stara ušesa smo očarali. In še več! Ko nas je na imenovanih postajah nekoliko poslušal, spomnil se je svojih mladih let, ko je tudi on delal majnikove izlete, zažvižgal je in zavriskal ter stekel z nami naprej po ravni cesti tik ob zeleni Savi. V vozu pa se je razlegala tista:

V nedeljo jutro vstala bom,
V Ljubljan'co se peljala bom . . .

pa

Fantje po polj' gredó,
Vriskajo in pojó . . .

V Kresnicah je vlak zopet zavriskal, jaz pa že nisem mogel več; ohripel sem bil. Poskakali smo iz voza ter hiteli k bregu deroče Save, da se prepeljemo čez-njo. Do tedaj se po Savi nisem še vozil. Lahko si misliš, kako slovesen trenutek je bil to za-me in za vse! In vzbudil se mi je spomin na slavnega Ravbarja, o katerem poje narodna pesem, da je prišel s hlapci do Save ter je dramil voznike, naj hitro vstanejo:

Le na noge, le vstanite,
Nas prék Save predrožite.
So brodniki še vsi spali,
Zavolj vode vozit bali . . .

Najbrže da so tudi oni dan še spali, zakaj morali smo precej časa žvižgati, predno sta sedla dva v čoln ter ga ravnala proti nam. Vožnja čez Savo je bila, moram reči, srečna, samo Domnu je klobuk padel v vodo, ker ni pazil, Sava pa, vesela, ga je vlekla s seboj, kakor da je vedela, čegav je. Daleč doli smo ga pozneje našli med vejevjem. Pot nas je vodila nekaj časa ob bregu Save, kmalu pa smo jo zavili proti hribovju. Prišli smo v vas Hotič, čegar ime je menda vsakega izmed nas spomnilo tistega, katerega nas Bog varuj. Skušal sem ime razložiti si jezikoslovno, prav po Levstikovo, ko je popotoval iz Litije do Čateža, pa — ni šlo. Bistroumni Cokljar je zasledil v Hotiču hišo, kjer prodajajo brinjevec. Kdo se ne bi pokrepčal za težko pot, ki nas je čakala? Storili smo vsak nekaj požirkov, samo Sušan ne, menda zato ne, ker

je iz takih krajev doma. Ko bi trenil, smo stali ob vznožju vaških hribov. In tedaj sem napravil prvo neumnost. Hinko zavpije: „Fantje, kdor ima kaj korajže, za menoj v hrib!“ In udrlo nas je nekaj, kar nas je bilo najneumnejših, pa smo tekli v hrib, in čim bolj strmó je bilo, tem bolj smo leteli. O, zakaj nisem šel počasi z drugimi! Pa zastoj kesanje . . . Da nas je videl Homer, gotovo bi bil naredil primeró:

“Ως ὄτε — — — — — — — — — — — —

Kakor kadár kmetovalec odprè o zgodnji
pomladi
Hlev ter prvič spusti na travnik zeleni te-
leta;
Skačejo kakti brez glave, noré in divjajo ti vse
vprek,

Táko . . . itd.

V dveh urah smo bili na slavnih Vačah. Morda si že kdaj slišal, da je bil tukaj doma sloveči Matej Ravnika, škof tržaški? Iz njegovih „Zgodb sv. pisma“ nam je letos profesor Marn več odstavkov prebral ter razkladal, kako lepo slovenščino je pisal. Samo z deležniki preteklega časa ni imel sreče, zato mu jo je pa Prešeren z brusil:

Gorjancev naših jezik poptujčvavši
Si kriv, da kolne kmet, molitve bravši.

Prešeren je nalašč napačno rabil deležnika nedovršnih glagolov, samo da bi zbodel pisatelja Ravnikarja.

Ogledali smo si najprej veličastno cerkev, katero je pomagal, kakor smo zvedeli, rajni škof zidati svojim rojakom. Takoj druga misel je bila: kje dobimo kaj za pod zóbe? Kakor že veš, je bil prvi majnik v petek. Šli smo v gostilno. Tu smo se razcepili v dve stranki. Jedna je rekla: „Naročimo, da nam skuhajo klobas; popotniki smo, nam je torej dovoljeno jesti meso.“

Druga stranka pa je rekla: „Ne, nismo popotniki; kdo nas je silil na pot? Ni nam torej dovoljena mesna jed.“ In ti so si naročili v mehko kuhanih jajec, oni pa klobas. Kaj meniš, pri katerih sem bil jaz? Vem, da si že uganil: pri popotnikih. Pojedel sem kos klobase. Prvikrat je bilo, da sem prelomil post. Nekaj mi je sicer reklo, da nikar, toda v taki veseli družbi se to presliši. In to je bila druga napačnost, ki sem jo storil! Toda kesanje je prekasno sedaj . . . Kako mirno vest bi bil imel, da sem posnemal Domna, Sušana, ki sta tolkla jajče lupine!

Proti poldnevu se je zjasnilo, da smo lahko šli na rimsko grobišče, ki je nekoliko v stran od vasi. Videli seveda nismo nič, zlasti pa ne grobov, ker so bili že vsi razkopani. Tudi mi domišljija ni hotela pokazati nobenega kupa,

kjer bi morda odkril kak nov grob. Da so me obletavale sentimentalne misli, misli na minuloost, si lahko predstavljaš. Toda razpršile so se takoj, ko je zaorila vesela:

Hej banovci, hej banovci, hajdimo!

Vrnili smo se v vas, kjer smo morali zvršiti še neko častno dolžnost. Pokupili smo namreč na pošti menda vse dopisnice, kar so jih imeli, potem pa so pozdravi leteli na vse strani. Bili so tudi na gospodične X, Y, Z itd. Mene je prišla muha, pa sem napisal na sošolca Pileža, ki ni hotel iti z nami, ampak se je rajši doma „drgnil“ za šolo, to-le zabavljico:

Preluknjane so sicer od grobokopov Vače,
Pa še bolj so od guljenja Tvoje hlače.

In to je bila tretja neumnost moja onega dné; ker kaj mi je bilo treba žaliti mirnega tovariša? Plemenito ni bilo. — —

Četrto neumnost pa smo napravili vsi skupaj. Udrli smo jo namreč nato v Litijo, kamor smo dospeli, ko je bil še velik dan. Kaj početi? Mešanec pride šele ob osmih zvečer. Počakajmo ga v gostilni! In res smo ga čakali. Med petjem je čas hitro minul. A čudno! ko je bilo treba oditi, jeden tovariš ni hotel domov. Tam ga pustiti nismo smeli; nagovarjali smo ga torej z lepa, naj gre. Toda on je le klel in se pridušal in tolkel ob mizo. Vse veselje je šlo po vodi. S težavo smo ga sicer spravili v železniški voz, toda svoje litanije je nadaljeval vse do Ljubljane. Ali je res „in vino veritas?“ — Tako se je končal majnikov izlet; vsako veselje se mora kaj pokaziti, no, meni se je še posebno. V nedeljo večer, torej dva dni po izletu, ležem ob najstih k počitku. Moji sostanovniki so že spali. Da sem se tako zakasnil, je bil vzrok Sofoklejev Ojdipus, ki sem si ga bil izposodil v licealni knjižnici ter ga čital z neznanskim trudom, pa priznati moram — pretežak je bil za-me. Nevoljen sem ga odložil, nevoljen zlasti, da tako malo znam grščine. — Par minut ležim v postelji; naenkrat pa, groza! ne smem se več spominjati — naenkrat, kakor da se je splašilo, jame mi srce plati in skakati v prsih in vzdigovati se in premetavati se sem ter tje, da mi je hotelo razgnati prsi. Gospodinja mi je dala brž soli, v vodi raztopljene, kar me je nekoliko pomirilo, vendar srce je razsajalo vso noč. Sedé sem čakal jutra ter premišljeval svojo žalostno usodo kakor Marij na razvalinah kartažanskih. Iskal sem vzroka, zakaj se prekucuje to ubogo srce po prsih. Pa mi je prišla v spomin tudi ona narodna:

Dolga ljubezen,
Gvišna bolezen; —
Gvišno je ranjeno
Moje srcé.

Prvi dve vrstici, mislim, ne merita na-me, pač pa zadnji dve. — In prihajajo mi sedaj pogosto tudi resnobne misli, misli na belo ženo, blede smrt. Zato večkrat, če le morem, stopim v stolno cerkev, kjer ima nemške šmarnice jezuvit Pater Klinkowström. Cerkev je vselej polna poslušalcev. Tudi nekatere profesorje sem že zapazil med njimi. Najbolj mi je všeč to, ker govornik pozna čudovito dobro pesnike, grške, latinske, nemške in druge. Göthe, Schiller, Heine, Lenau . . . kolikrat jih navaja! „Fausta“ zna gotovo na pamet! In koliko je skusil v svojem življenju! O priliki je povedal, da je doživel dva viharja na morju, ko se je vozil v Avstralijo na misijon, in nazaj. Gledal je torej smrti naravnost v obraz. Kako ne bi človek z veseljem poslušal takega govornika? Le tistim nemškim litanijam po pridigi se ne morem privaditi, kjer je zmirom tisti „britve brus', britve brus'!“ Meni kar ne gre, da bi po nemško molil. Ne čudim se, če so se stari Slovenci upirali nemškemu duhovnikom. — Pa kam sem zašel? No, razbijanje tu notri v prsih me opominja, kje sem. Ah, prijatelj, kakó bridko se pokorim za neumni majnikov izlet! Zakaj to dobro vem, da mi je bolezen prišla od dirjanja v hrib. Res, le preveč res je:

Und alle Schuld rächt sich auf Erden!

Včasih stopnic niti čutil nisem, sedaj pa moram dvakrat, trikrat počivati, ko grem poučevat. O ironija! Na Vače smo pa leteli v hrib! Pri Bočkovih so takoj zapazili, da mi nekaj ni prav. Ponudili so mi précej tisti ponedeljek popoldne malico, in sicer sama gospica Olga mi je prinesla kave, da se okrepcam. In storil sem jeden sam požirek, haló! pa je takoj začelo razbijati bùm, bùm, bùm! v prsih, da sem moral takoj vse pustiti. Hej, prej tisti petek mi je pa klo-basa takó šla v slast! Ironija, ironija! Tako bridko se kaznujeta prvi dve neumnosti, ki sem ju napravil prvega velikega travna. A kakor nalašč, tudi tretja! Z drugim polletjem smo začeli izdajati dijaški list. Sošolec Ivan Planinec mu je urednik; on ga tudi hektografira. Ker moram v vsako reč vtakniti nos, sem ga tudi v to. Pisati sem jel zgodovinsko povest iz šestnajstega stoletja. Pričenja v kartuzijanskem samostanu na Notranjskem . . . Večerni mrak je bil . . . Menihi so bili opravili svoje molitve ter se razkropili po celicah . . . Le opat je ostal v cerkvi ter molil . . . Videlo se mu je, da ga muči neka skrb . . . Tako nekako sem pričel; napisal sem bil že tri poglavja in tri številke „Bodočnosti“, tako smo bili krstili list, so bili že izfrčale med ljudi. Baš drugi dan po izletu pa pokliče ravnatelj Planinca k sebi. Vse mu je bilo znano, znani so mu bili tudi sotrudniki.

In prav to je moja nesreča. Zgodilo se nam sicer ni nič, razven da je prepovedano izdavanje; toda ne, s Planincem sva bila še posebej pohvaljena. V torek namreč sva bila tako srečna, da sva skupaj stala tam pri črni tabli — v matematiški uri — in kadar jaz nisem znal, nagovoril je onega g. profesor: „Nun, Herr Redacteur, sagen Sie es!“ In ko tovariš ni znal, obrnil se je na-me: „Gospod pisatelj, povejte Vi!“ (Herr Schriftsteller, sagen's Sie!) Dopisnica, dopisnica, kako se maščuješ nad menoj! — Sedaj sem pa trdno sklenil, da nobene neumnosti ne napravim več v svojem življenju. Saj se mi res že gabi, vsako reč zavohajo in zatró, kar se vrši brez njih dovoljenja, če pa prosiš dovoljenja, ga ne dobiš. Précej po veliki noči namreč smo se bili domenili, da se hočemo skupno učiti češčine. Ker jaz stanujem pri „rozenem“ Čehu, določili so mene, da jim bom predaval. Takih čehofilov nas je bilo okrog deset. Pa kje naj bi se učili? Naša stanovanja nikakor niso prikladna. „Veste kaj“, spomni se Zagozdnik, „prosimo ravnatelja, da nam prepusti ob sobotah popoldne šolsko sobo.“ Predlog se je odobrilo in poslanstvo je šlo. Vrnilo se je z dolgim nosom. „Da, ako bi se hoteli učiti stare germanščine“, opomnil je Ižanec sarkastično, „gotovo bi nam dovolili.“ Toda zaradi tega nismo odnehali; saj je pomlad, in gozd je boljši od šolske sobe. In šli smo v gozd pod Tivoli in tje zahajamo še vedno ob sobotah popoldne ter „mluvíme a cvičíme se“ v češkem jeziku, hodeči gor in dol, kakor stari peripatetiki. A jaz ne vem, če bom dolgo tlačil zemljo. Naj pride, kar hoče; kaj pa mi je življenje?

Življenje ječa, čas v njej rabelj hudi . . .

Nobena reč me ne veseli več posebno. Mislil sem včasih res, da mi postavite spominik: sedaj Te pa prosim, ko umrjem, zavali debel kamen na moj grob, kakor pravi Jurčič v neki pesmi svoji. Naj uživajo drugi slavo! Kaj pa imajo od tega? Kaj ima Vergilij od slave? Nič, kakor da se norčujejo iz njega stoletja po njegovi smrti. Zadnjič je namreč neki sošolec prinesel v šolo „Die travestierte Aeneis“, ki jo je napravil pred sto leti exjezuvit Blumauer. Vergilij tako slovesno začinja:

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab
oris . . .

Blumauer pa ga oponaša:

Es war einmal ein frommer Held,
Der sich Aeneas nannte,
Von Troia nahm er Fersengeld,
Als man die Stadt verbrannte . . .

Vergilij, Vergilij, ali si si to zaslužil z dvajsetletnim trdom in krpanjem verzov?

Sicer pa ne bo na izgubi slovenski narod, če od mene ne dobi nobenega duševnega umotvora, saj jih je v našem razredu najmanj še deset, ki so za trdno prepričani, da bodo „slavni slovenski pisatelji“.

Žal mi je le, da sem se na vse zadnje zameril prof. Marnu. Tako lepo popoldne je bilo in majnikovo solnce je tako gorko sijalo, ko smo sedeli v šoli pri slovenščini! Kdo se ne bi raztresel, četudi pri slovenščini? In tako sem se ozrl parkrat semtertje, in glej! v klopi za seboj zapazim, da ima moj dragi Slavinec lep rdeč nageljček v gumbnici. Šine mi neumna misel v glavo in, ne da bi kaj hudega mislil, nagnem se k njemu ter ga vprašam, če mu ga je dala — —? To pa sam ne vem, ali je slišal gospod profesor ali ne, a najbrže je, ker je ves zardel ter mi resno, resno odmajal z glavo. — Pa je zamera!

Zadnjič sem Ti jedenkrat pisal, da bi rad bral sv. Avgušтина, ako bi ga dobil v roke. Pa premislil sem se; mesto sv Avgušтина sedaj rajši pojem tisto:

O mein lieber Augustin,
Alles ist hin!
Geld ist hin, Mensch ist hin,
Alles ist hin!

No, na vse zadnje bi Ti bil kmalu pozabil povedati še nekaj precèj važnega. Še sušca meseca sem bil očetu pisal nekaj o Lessingu in njegovem „Nathan der Weise“ ali kakor mu pravimo „der Weisse“ — in o nazorih, ki so v njem. Dobil sem od njega lakonično pismo, ki je vredno, da je prebereš.

„Ljubi sin! Vedi, da so bili nemški pesniki. Herder, Lessing, Wieland, Schiller in Göthe udje prostozidarske družbe. Iz tega si razlagaš lahko marsikaj. Sicer je pa Lessing sam pisal gledé na svojega Nathana dné 18. mal. travna leta 1779. bratu Karolu: „Mogoče, da bi moj Nathan imel malo uspeha, ako bi ga spravili na oder, kar se pač ne bo zgodilo nikdar. Dovolj, če ga z zanimanjem čitajo in če se izmed tisoč bralcev le jeden nauči iz njega dvomiti o resničnosti in splošnosti svoje vere. (Genug, wenn er sich nur mit Interesse lieset und unter tausend Lesern nur einer daraus an der Evidenz und Allgemeinheit seiner Religion zweifeln lernt.)“

Takó pismo. Ceterum vale!

Tvoj

Ivan.

Krivda.

Noč se zgrinja po ravnini,
Po ravnini in gorah,
Meni živi pa spomini
Lice perejo v solzah.

Sreče ti nesrečna želja!
Duh me vedno bo dolžil,
Da nijednega veselja
Nisem, oh, brez krivde pil.

Ko vihar jesenski toži
Čez zvenelo strn in drn,
Cvet odpade lepi roži,
S cvetom ne odpade trn.

In tako se doigrava
Čas veseli, slaj in smeh —
S črnimi perutmi plava
Krivda na preteklih dneh.

Anton Medved.

Prodiranje proti severnemu zemskemu tečaju.

(Spisal dr. Simon Šubic.)

I. Starejši poskusi.

Jutrovska ljudstva niso ne v starih, ne v novih vekih mislila drugače, kakor da je zibelka prvega človeka tekla v daljnji Aziji.

Indski „skrivnostni uki“ pa vedó še več: naravnost nam sporočajo¹⁾, da je začetkom stvarjenja okrožje severnega tečaja stopilo pred vsemi deželami izpod vodá, ki so obdajale vesoljni svet. Ondi, tako se sporoča, je bil paradiz, v katerem so bivala prva ljudstva na zemlji; in ondih se nahaja še sedaj otok in tudi bo, dokler bo stala zemlja, ker nikdar se ne poséde v morje. Druge dežele — celine — pa se vedno premikujejo gori in doli, sedaj se potapljujejo, potem zopet vzdigujejo nad gladino morja.

Po besedah „skrivnostnega uka“ je bil oni severni otok začetkom obširna celina, katera pa se je pred 850 tisoč leti večinoma potopila do tedanjega neizpremenljivega ostanka. V tisti starodavnosti je prebivalo na severnem okrožju dvoje človeških plemen. Dolgo časa so živela ljudstva med seboj srečno v miru, a naposled

¹⁾ Izvirna povest se glasi v prvih vrstah: „V tistih vekih, ko so živeli ljudje prvega in drugega plemena, pokrivala so velikanska morja zemljo čez pas. A mati zemlja se je zmezila in zgugala pod valovi, ter stopila je dežela nad gladino, ki je dobila ime „Kapa“. Ko se je pa zemlja le še huje zagibala, stopil je na dan njen pas. Ta pas je tisti sveti Himavat (Himalaja), ki obsega zemljo pod morjem krog in krog. A zemeljski pas se je razkosal od vratú navzdol proti jugu na veliko deželá in otokov. Samo večno okrožje okoli severnega tečaja se ni razdrobilo. Suha dežela se je prikazovala na vseh krajih izpod vodá, pa je zopet potonila. Potem pa, ko je stopila na dan dežela hudobnega plemena, ljudstvo atlantov, skrnil se je severno-polarni otok pred ljudmi. Krog in krog so se strdile vodé do ledú, ker zmrzovalo je ondu povsodi vse, ker je brila ledena sapa iz zmajeva žrela.“

so se jela bojevati, ker so razpadla na dve stranki: jedna je ostala dobra, druga je bila hudobna. „Lemuri“ se imenujejo potomci dobre stranke, „Atlantosi“ pa potomci zločinske.

V pripovedih starih Grkov je dobilo dotično severno okrožje ime „hyperborejska“ celina. Obsezala pa je ta celina vse severne kraje nad Sibirijo in severne pokrajine današnje Sibirije.

V starih kitajskih popisih ima ta celina priimek: „Dežela, ki leži zadej za solnce m“.

Stari Grki pa pripovedujejo v svojih basenskih pravljicah, da so bogovi toliko naklonjeni Hyperborejcem, da jih Apollon obišče vsako leto. To je kaj pomenljiva povest, zakaj priča, da so stari Grki bolje poznali severne pokrajine, kakor si navadno domišljujemo. Ta bajka pravi, da so stari Grki že vedeli, kako je z dolgo nočjo in kratkim dnevom severnih krajev. Solnčni bog, Apollon, je te pokrajine obiskoval leto za letom, tako sporočajo stari Grki: tu je izražena resnica, da solnce obišče vsako leto jedenkrat severni tečaj in mu sije pol leta po tem, ko je v njegovem okrožju poprej pol leta nepretrgoma vladala noč.

Po imenovanih starih bajkah pa se ne dá spoznati, na kateri način so se stara ljudstva seznanila s severnimi pokrajinami; ne zadenemo pa preveč po strani, če rečemo, da je trgovina, ki je gonila Feničane in druga ljudstva v tuje kraje, pred drugimi sredstvi najmogočnejše razširjala zemljepisne vede med tedanjimi omikanimi narodi. Kdo vé, doklej so se prerinili med ledom proti severu Feničani na svojih pomorskih potih, ko so iskali kositra in jantara in drugega blaga in obiskovali „Ultima Tule“!

Odkar je Krištof Kolumb odkril Ameriko (1492) in odkar so se odprli Evropecem njeni bogati zakladi, bilo je večinoma zlato tisto vabilno blago, ki je vsposobadalo trgovce in naseljevalce, rokodelce in klativiteze, da so preiskovali vnanje dežele. S tem ni rečeno, da so podjetniki iskali zlata tudi v severnih krajih: v resnici so iskali ondi le bližnje prevozne poti ali prevoznje proti Japanu in Kitaju, češ, tu so dežele zlata.

Sebastijan Cabot je že leta 1496. v tem oziru izpregovoril: „Če jadram proti severozahodu, pridem po krajši poti do Indije.“ Ne dolgo potem so v resnici portugiški Corterealci poskusili jadrati okoli severne Amerike do Indije.

In prav za to so si prizadevali tisti, ki so poskušali najti severno-zahodno prevoznjo iz Atlantskega morja v Tihomorje. Nazadnje pa se je vendar razkadilo upanje, da bi se dalo po zamrzlih morskimi zajedih nad severno Ameriko priveslati do zlatih vshodnih dežel. Med takim prizadevanjem pa se je ustanovila v ondašnjih severnih pokrajinah živahna kupčija s kužuhovino in z ribami. In bolj zaradi gmotne koristi kakor zaradi znanstvene zanimivosti so Angleži razpisali veliko darilo v denarjih tistemu, ki bi odkril severno-zahodno prevoznjo med Atlantskim in Tihim morjem.

Med mornarji, ki so se bavili s takimi poskusi, prodril je najdalje Baffin: našel in odprl je mornarstvu morski zatok „Baffinov zaliv“. Ko se je pa pri teh poskusih dosti podjetnikov ponesrečilo, zaspalo je to prazno prizadevanje ter je ostalo vse pri starem, dokler ni začetkom sedanjega stoletja, l. 1818., ladijevodja Ross prodril do Smithove struge (Smith-Sund); ni pa mogel dalje kakor dvesto let pred njim stari Baffin. Vendar se je preiskovanje zopet oživilo in veslal je brod za brodom v ledene severo-ameriške kraje.

V tej vrsti je tudi Sir John Franklin, čegar ekspedicija je leta 1845. rinila v ledene arktične vode z dvema ladijama: „Erebus“ in „Terror“. A strašanska usoda je zadela Franklinovo ekspedicijo, nobenega njegovih 138 tovarišev ni bilo nazaj; vsi so končali življenje med tedaj še neznanim otočjem severne Amerike. Še to se ni moglo prav natanko zvedeti, kje so njihovi grobovi.

Ko se je razširilo slutenje, da se je ponesrečila Franklinova ekspedicija, poslali so takoj nove ekspedicije, začetkom z namenom, da bi rešile Franklina, pozneje pa, ko ga ni bilo najti nikjer, iskali so ostanke njegovih ponesrečenih tovarišev in njihove grobove; toda skoro brez uspeha.

Od leta 1848. do 1857. je šlo po Franklinovih sledéh toliko ekspedicij, da so veljale

nad dvanajst milijonov goldinarjev. Tako se je zlato zakopavalo, ne pa vzdigavalo — a vzdignilo se je več učenostnih zakladov, ki so take žrtve kolikor toliko vredni. Preiskalo se je severno-ameriško otočje, dobila se je prevoznja poleg severnega obrežja Amerike. Ladijevodja Mac Clure je namreč l. 1853. jadriral od Beringovega preliva poleg obrežja Alaske, potem po Melvilovi, Barrovi in Lancastrovi strugi ter jo je res priveslal do Baffinovega zaliva.

S to prevoznjo je bila sicer dovršena težka naloga, za katero so se trudili nad 250 let; imela pa ta najdba ni nikake dejanske vrednosti, zakaj po večinoma zamrzlih prelivih ni moči vedno jadrati ali napraviti poti trgovini.

Druga pot, katero so si namenile ekspedicije, gre čez severni zemeljski tečaj ali vsaj tik njega in čez njegovo okrožje.

Radovedno povprašujete, potrpežljivi čitatelji: Kaj pa je vendar priganjalo preiskovalce, da so iskali prevoznje po najvišjem severnem okrožju, kjer bi se zdrava pamet nadejala še hujšega mraza in ledú, kakor ob severnem ameriškem primorju? — Odgovarjam, da ni tako, kakor mislite, ampak ravno narobe so sodili preiskovalci. Na severnem oddelku zapadne Grenlandije se vleče poleg obrežja deloma precéj širok preliv teke očega morja, znan pod imenom „Smith-Sund“. Zato je mornarje navdajala nada, da pelje ta preliv svoje vodé v široko odprto nezamrznjeno morje na tečajnem okrožju, ali se pa celó razprostira čez tečaj.

Zato so mnoge poznejše ekspedicije izšle iz Smith-Sunda, da bi jadrle in preiskovale po severnih arktičnih okrajinah. Prvi, ki je šel na to pot, bil je K. Kane; on je s svojo ladijo „Advance“ predrl do 78° 37' severne širine. Ondi pa ga je ujela silna arktična zima ter je bil primoran prezimiti v sredi neizrekljivih strahov ledene puščave. Med takimi grozami je nabiral zanimive svoje pozvedbe in presenečne slike, ki jih je vrnivši se prinesel s seboj. Kaj mično opisuje velikanski Humboldtov lednik. Ogromnemu, nad sto metrov visokemu zidu jednako se vzdiguje ta lednik nad morskó gladino; razprostira se čez šestdeset angleških milj do velikanskega ledenega morja na ozadju.

Kaneova ekspedicija je bila za tedanje dni posebno imenitna, ker je zagledala prosto morje. Leta 1854. je namreč Kaneov tovariš Morton pri svojem izletu ob prelivu Kennedy (oddelku Smith-Sunda) pod 81° s. š. zagledal tako zaželeno prostrano nezamrzlo morje!

Nihče sicer ne dvomi, da bi Morton ne bil videl prostega morja na severni strani Smithovega preliva: a taka prikazen na ledenih morjih,

kjer se ledene ploče vedno premičejo, pretrgujejo in zopet stikajo, nima pravega pomena, zakaj jednako minljiv je tak pojav kakor ‚fata morgana‘ ali zračno zrcaljenje v Egiptu. In res, dogodilo se je, da tisti mornarji, ki so leto potem iskali Mortonovega odprtega morja, niso našli nobenega takega sledú.

Severnih razmer v tistih dneh mornarji in popotniki še niso poznali. Vsega je človeku treba privaditi se, vsega s poskusi priučiti si.

Kjer se v arktičnih krajih letos odpira brodarstvu prosto odprto morje, ondi utegne drugo leto povežno ledovje zapreti pred ladijo vsa pota, da se nikamor ne more ganiti.

Parry (1829) je posnemal vzgled Sibirčanov in Eskimov ter poskusil poleg Grenlandije prodreti proti severu s pomočjo psov; psi so mu vlačili sani, na katere je naložil svoje male čolničke, kjer ni bilo tekočega morja. A ker se je ob Grenlandiji ledovje pod njim hitreje gibalo proti jugu kakor on s psi proti severu, moral je opustiti to Sisifovo trpljenje

Vendar poročilo o odprtem polarnem morju je vabilo k novemu delu ob Smithovem Sundu. Leta 1861. je Hayes po silnih težavah in ovirah predrl s svojo ladijo do tistega kraja ob Kennedyjevem zalivu, kjer se mu je odprl prost pogled proti severnemu okrožju in, glejte, res je zagledal tudi on Mortonovo odprto morje.

Ko se je razglasil Hayesov uspeh, odpravi se l. 1871. Hall na pot s svojo ladijo „Polaris“. A on ni videl več Mortonovega prostega morja! Predrl je pa dalje proti severu kot katerakoli drugih ekspedicij pred njim: prišel je do 81° 38' severne širine. Težave pa, ki jih je prebil, so mu šle do živega: umrl je že 8. listopada 1871.

Po Hallovi smrti se je vrnila njegova ladija „Polaris“ s strahovitimi nezgodami. Zasačila jo je silna nevihta. Bojé se, da orkan ne zdrobi v nakopičenem ledu tičeče ladije z ljudmi vred, zapusti vseh devetnajst oseb ladijo ter se vstopi na bližnje trdno ledeno polje. Sedaj pa prihruje še silnejši orkan, odtrga ladijo od ledene ploče ter jo odnese izpred njih oči. Ostal jim je le ozek čolniček, katerega so bili potegnili k sebi na ledovje.

Grozno in neizrekljivo je bilo stanje onih devetnajst oseb, ko jih je zapustila ladija. Hrane niso rešili več kakor za par mesecev, kurjave niso imeli čez jeden teden, vode pa še za žejo ni bilo dovolj. V sneženih in ledenih brlogih so bivali ponesrečeni siromaki.

In zopet se vzdigne hud vihar, razdrobi jim pod nogami prejšnje trdno ledovje. Prestrašeni so videli, da stojé na odkrhnjeni ploči ledú, in da se po razpoki vseda čolniček v morje. Čolniček sicer ni bil pripravljen za več

kakor za šest ljudij, velika nevarnost je bila vsem devetnajsterim vsteti se vanj, a sila kola lomi. Vsedli so se. Strašansko so trpeli od strahú in potreb celih 196 dnij, dokler se jim ni 28. mal. travna l. 1873. približal parobrod, na katerega so se rešili potrti na duhu in telesu.

Odslej so preiskovalci severnega tečaja prodirali od vshodne strani Grenlandije proti Spitzbergiji in Novaji Zemlji. Po tem polju so se gibale nemške in avstrijske ekspedicije.

Prva nemška ekspedicija kapitana Koldeweya leta 1868. na ladiji „Germanii“ sicer ni dosegla svojega namena, da bi bila preiskala vshodno obrežje Grenlandije od 75° s. š. naprej proti tečaju, vendar si je pridobila precéj vednostnega gradiva. Prinesla je s seboj nova sporočila o Spitzbergiji, o vremenskih razmerah okoli tega otoka in o morskih pretokih severno-atlanškega morja.

Druga nemška ekspedicija leta 1869. je bila bolj preskrbljena, imela je dvoje ladij, „Germanio“ in „Hanso“. Zabredli pa sta v severnem kraju v tako gosto meglo, da sta se zgrešili in čisto ločili. Ne dolgo po ločitvi je prišla „Hansa“ v klešče ledú, ki jo je zdrobil. Nje moštvo si je rešilo življenje na čolničkih in na veliki ledeni skrili. Blizo dvesto dnij jih je morje gonilo poleg vshodnega obrežja Grenlandije. Stoindvanajstega dné pa se je razklala skrili in smrtna nevarnost jih je prisilila iskati rešitve v plitvih čolničkih. Po tolikanj prebitih nadlogah in prestanih strahovih so vendar dné 13. prosinca l. 1870. dospeli srečno do nemške misijonske postaje Friedrichsthal. Druga ladija „Germania“ se je štela srečno, da je priplula do vshodnega obrežja Grenlandije, kjer je ostala čez zimo. Na sanéh so se vozili mornarji poleg primorja in pozvedovali, kar se je dalo o grenlandskih razmerah: o vremenu, o rastlinstvu in živalstvu.

Ker se prodiranje poleg vshodnega grenlandskega obrežja ni obneslo bolje kakor iz Smith-Sunda proti severo-zahodu, zato so se naslednji podjetniki obrnili proti severovshodu.

Pot od skrajnega vrha Skandinavije, od „Nord Kapa“ poleg severovshodnega azijskega primorja pa ni bila sedaj nič novega.

V dveh l. 1875. in 1876. je Nordenskiöld poskušal morje ob severnem obrežju azijskem. Našel je odprto plovno morje do iztoka reke Jeniseja. L. 1878. pa je na ladiji „Vegi“ predrl sibirsko ledeno morje in došel bi bil celó do Japana, ako bi mu ladija ne bila zamrznila v ledu kakih 26 milj pred Behringovim prelivom. Zamrznjen je počival po zimi 264 dnij, potem

pa se je morje hitro otajalo in v dveh dneh je priplul skozi Behringov preliv proti Kitaju in Japanu.

Tako je Nordenskiöld dovršil nalogo, da je prodril skozi azijsko morje. Njegove pozvedbe na tej poti so mogočno uplivalo na naslednje podjetnike. On je mornarje opozoril na silo imenitno pretakanje toplih vodá, ki prihajajo iz atlanskega oceana in se razlivajo med Spitzbergijo in Novajo Zemljo v severo-vshodno morje.

Take pozvedbe so odprle drugim podjetnikom oči, da morski toki utegnejo vsaj med arktičnim poletjem raztajati led krog sebe ter odpreti nova pota proti severnemu tečaju. In teh misli sta se poprijela avstrijca Payer in Weyprecht. Slabe uspehe onih, ki so pluli poleg Baffinovega zaliva in vshodne Grenlandije, sta pripisovala ondašnjim morskim tokom, kateri mornarjem nasproti nosijo strto ledovje od severa proti jugu.

Payer in Weyprecht sta jo pomerila z ladijo od Spitzbergije na severno-zahodno stran in bila kmalu vsa osupla, ko sta zagledala ondi morje brez ledú. Po tem morju sta plula l. 1871. do 80° 43' severne širine. V tistem morju pa sta tudi našla znamenja neke bolj proti severu ležeče dežele.

Leta 1872. sta Payer in Weyprecht rinila na ladiji „Tegethoffu“ dalje v arktično morje. Dve leti ni bilo ne duha ne sluha po njiju. Vsi pobiti so tovariši otožno gledali v ledovju ujeto ladijo, ko jo je skrivno gibanje vode gonilo semtertje, ne da bi imeli kaj moči do njenega tira. Ko so bili v takem obupu, prikaže se jim dné 20. vel. srpana leta 1873. na obzorju ob solnčnem žaru lesketajoča se planinska dežela.

Nenadoma in po golem naključju je ledovje prignalo Payerja in Weyprechta na ladiji „Tegethoffu“ do novega, doslej neznanega velikega otoka. Tej odkriti deželi sta dala ime: Franc-Jožefova zemlja (Franz-Josefs Land).

Kake tri milje pred tem otokom je moštvo zapustilo neokretno ladijo, preiskovalo je nekaj te dežele in rinilo na saneh čez 82. zemljepisno stopinjo proti severnemu tečaju.

Okoli tisoč milj daleč od bližnjega človeškega selišča jim ni bilo moči dolgo časa muditi se na Franc-Jožefovi zemlji. Na čolnih so šli 20. vel. travna l. 1874 na pot nazaj v domovino. Ker je bilo malokje kaj talega morja, bojevali so se z neskončnimi težavami, ko so morali čolne večinoma vlačiti za seboj po oglatem ledú. Vendar se jim je posrečilo, da so dné 15. velikega srpana dospeli do prosto odprtega morja. Veselja polni se vsedejo na čolničke, krepko primejo za vesla ter veslajo s takim pridom, da jim pride že 16. vel. srpana Novaja

Zemlja pred oči. In velika sreča je bila, da so ondi našli še dve rusovski ladiji, kateri sta se bili nekaj zapozneli. Na rusovskih ladijah je bilo varno vrniti se nazaj proti domu po „belem“ morju, katero je večinoma tako nemirno in razburjeno, da bi na slabih ozkih čolničkih ne bilo zaupati mu svojega življenja. In tako so srečno dospeli v Skandinavijo in domov.

II. Nansen in njegovi naklepi.

Od te dobe so tiste Nordenskiöldove pozvedbe, katere so vodile tudi Payerja in Weyprechta, da namreč gorki pritoki iz atlanskega morja odpirajo prosta pota po ledenem morju, vedno bile v mislih norveškemu rojaku Frithjofu Nansenu, ki se je tudi pripravljaj za ekspedicijo proti severnemu tečaju.

Frithjof Nansen, rojen 10. vinotoka 1861 blizu Kristijanije v Norvegiji, sin pravnega zagovornika, vadil se je že v svojih mladih letih v drsanju in hoji s skijem (krpljami).¹⁾ In s takim uspehom se je mladenič, star komaj šestnajst let, znal drsati po ledu in gaziti po snegu s skijem, da si je že tedaj nabral veliko število premij za umetno svojo hojo.

Leta 1882. je popotoval po ledenem morju z Vikingom in lovil ž njim morske pse; ker je bil marljiv prirodoslovec, bavil se je marljivo z morskim živalstvom. Zraven tega pa je natanko opazoval lastnosti ledú in snega ondašnjih arktičnih pokrajin. Povrnivši se v Norvegijo, bil je še tistega leta izvoljen za konservatorja prirodoslovskega muzeja v Bergiji.

Srečno dovršeno popotovanje po ledenem arktičnem morju je vspodbadalo drznega mladeniča, da je poskusil, ali ima dosti čvrstosti, vaje in vednosti, da po zimi prekorači zamrzel notranje pokrajine grenlandske počez od morja do morja. Da bi mu to ne izpodletelo, poišče si poprej drugo vajo, da poskusi in utrdi svoje moči: izvoli si po zimi dolgo trudapolno pot čez visoko gorovje in čez snežnike iz Bergije do Kristijanije. Samo s skijem je šel sam na to težavno pot, in, da bi se bolj okrepil, ni si iskal nobene kočice in nobenega hleva na planinah, temveč pod milim nebom je prebíl dni in noči. Posteljo si je narejal v kupu snega, v sneg se zakopaval in spal. Tako je prenočeval na visokih snežnikih.

In za popotovanje po Grenlandiji si je izvolil tudi le pet takih mož, ki so bili vajeni s skiji drsati se in tekati po snegu in po ledu.

V tej petorici spremljevalcev so bili: poročnik Olaf Dietrichson, krmilar Otto Sver-

¹⁾ Ski (krplje) so priprava, ki se priveže na nogo, da se v velikem snegu ne udara pregloboko, marveč se po vrhu drsa.

drup, zemljiški posestnik Kristijan Kristiansen in dva Laponca Ole Ravna in Samuel Jonsen Bratto. Da bi se preveč ne obtežili, vzeli so s seboj toliko prtljage, kolikor je bilo neobhodno potrebne. Leta 1888. meseca vel. travna so šli na pot. Borili so se z neizrekljivimi težavami. Nagajalo jim je slabo vreme, zadrževale so jih zamrzone pokrajine notranje Grenlandije, pa vendarle so dosegli svoj namen ter prekorakali deželo čez in čez od morja do morja.

Sedaj je od kraja do konca sveta zaslovelo ime Nansena, drznega popotovalca po zamrzlih arktičnih pokrajinah. To ga je vsodbadalo še k težjemu podjetju.

Kar včasih po naključju pride mladeniču v roke, pa se mu vrine globoko v dušo in mu zapusti prijetne spomine, to odloči večkrat poznejši poklic njegovega življenja. Kaj takega omenja Aleksander Humboldt sam o sebi. Zemljepisni in prirodoslovski predmeti so se njemu mladeniču globoko vtisnili v srce in spomin, zato so ga pozneje vsodbadali k popotovanju po vnanjih deželah in k preiskovanju prirode na zemlji in pojavov na nebu.

Jednako se je godilo z Nansenom. Od mladih nog ga je spremljevala po vseh potih zavest, da si je pridobil z izvrstnim drsanjem čast; tudi mu ni dala mirú slava, ki se je razlegala o njegovem grenlandskem uspešnem potovanju.

Vse to ga je navdajalo z zapeljivim upanjem, da se mu utegne posrečiti, da postavi prvi izmed vseh zemljanov svojo nogo na deviški severni tečaj naše zemlje.

Kakor staroveški Jason, kateremu je Argo, Phriksov sin, sestavil ladijo „Argo“, da gre po ukazu strica Peliasa v Kolhido po zlato ruho, (viselo je v Aresovem gaju na hrast obešeno med dvema zijajočima zmajema), tako je dal Fr. Nansen izdelati si ladijo „Fram“ (=naprej), preskrbljeno s takimi pomočki, da bi mu je ne razdrobilo arktično ledovje. Ta ladija jadralka ima gledé na posebne potrebe v sebi tudi parni stroj, ki zmore 170 konjskih močij.

Fram je dolga 39 metrov, 11 metrov široka in brede po pet in četrť metrov globoko po morju. Na glavnem jadrniku je obešen nekakšen sod, v njem sedi pred vetrom in mrazom zavarovan mornár, ko ogleduje okolico.

K Frami je priklenjenih sedem čolnov, pripravljenih za rešitev mornarjev, ko bi se ladija ponesrečila. Rešilni čolni pa imajo na sebi tako pripravo, da se kar hitro, če je treba, izpremené v sani, obložene z orodjem, s posteljo in živežem, ki drsajo po ledu.

Ladija Fram se je gradila tri leta na ladjarnici Colin-Archerjevi v Laurvigu in sicer po načrtu Nansenovem. Stroški so se poravnavali iz zaloge; znašajoče nad 300 tisoč frankov, ka-

tere so v ta namen Nansenu podarili norveški národní zbor in drugi podporniki.

Pred odhodom je vzel Nansen na ladijo za tri leta živeža in za tri leta premoga. In res se mu je posrečilo, da se je čez tri leta in dva meseca povrnil v domovino.

Svoji ekspediciji je osnoval Nansen ta-le načrt: Meseca rožnika l. 1893. je namerjal odpotovati iz Norvegije in ploviti kar naravnost na Novajo Zemljo. Ondi bi počakal do tiste dobe, ko se meseca mal. srp. otaja morje po okolici ter bi rinil po Kariškem morju naprej in veslal poleg otajanega sibirskega primorja. Šel bi krog najbolj severnega predgorja, nosa Čeljuskina, in plul naprej poleg obrežja do iztoka reke Lene. Od ondod naprej je namenil zapustiti obrežje, veslati proti otoku Kotelnaju in na severno stran naprej, dokler bi mu ne zaprlo poti ledovje. In ondod bi zapehal s pomočjo parnega stroja ladijo Fram čim najglobokeje v nakopičeno ledovje. In tako zarinjeno in zamrznjeno ladijo bi morje po „svojem toku“ tiralo naprej s seboj, kamor tira ledovje. Nadejal pa se je Nansen, da ondašnji morski tok tira ledovje vprek čez severno tečajno okrožje ter mu popelje ladijo s seboj memo tečaja in pripelje njega z moštvo vred onkraj tečaja v odprto prosto morje, ki se razprostira med Spitzbergijo in med Grenlandijo, — in od ondod domov.

III. Na pragu pred tečajevim okrožjem.

Na pragu „arktičnega“ ali zamrzlega sveta krog severnega tečaja stoji veliko otočje „Spitzbergija“. Ko se približujejo mornarji temu otočju, zagledajo njih strmeče oči na daljnem obzorju mogočno šilasto gorovje, v solnčnem svitu lesketajoče se snežnike. Po tej šilasti (špičasti) podobi gorovja so krstili otok holandski pomorščaki za „Spitzbergijo“.

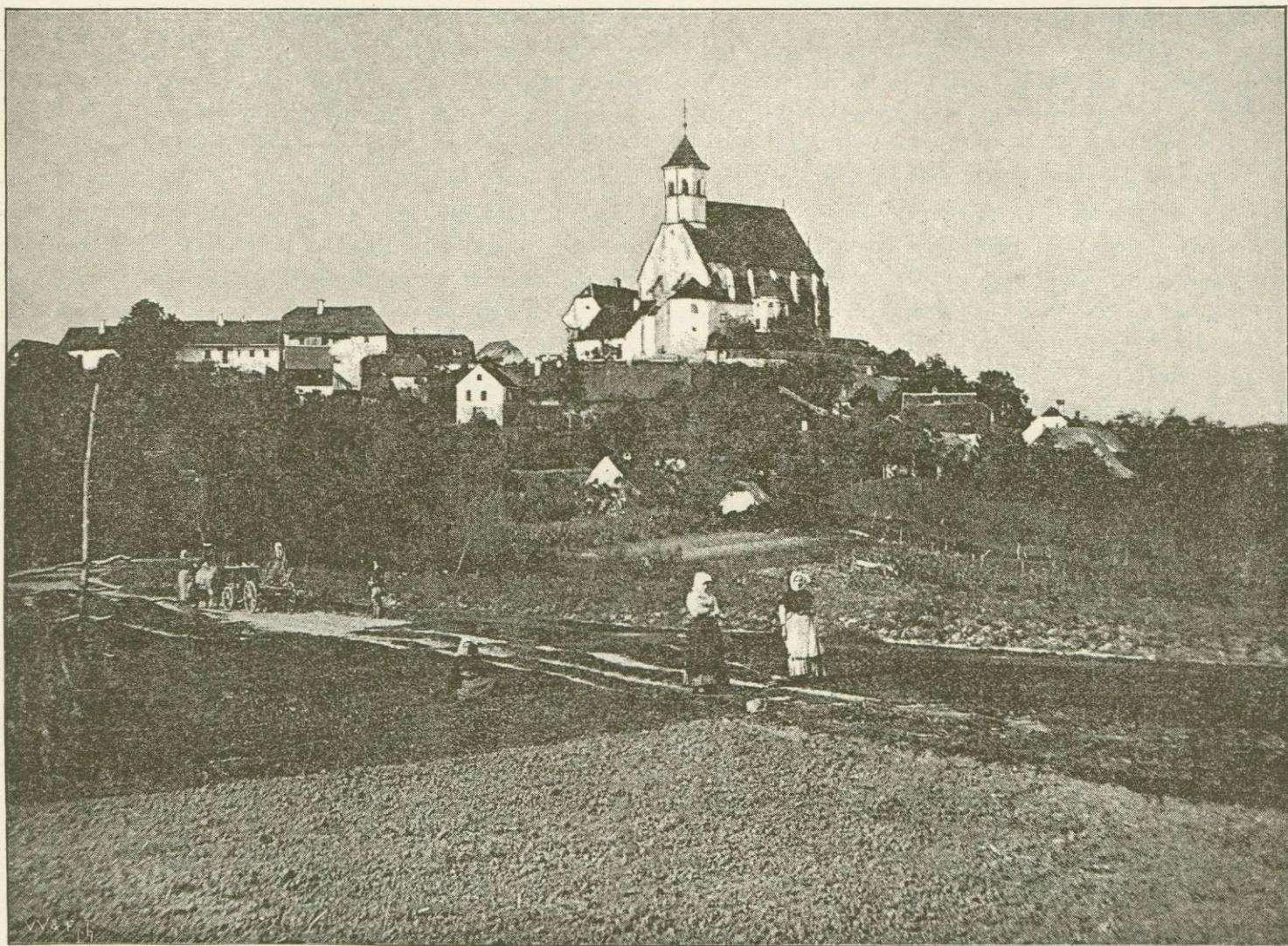
Sijajnejših in veličastnejših vrat pred mogočnim severom si ne morete misliti, kakor je to gorovje. Kakor svareči varih odpira in zapira Spitzbergija preradovednemu človeku pot med pozimske strahote zamrzlih severnih pokrajin. Kakor bi orjaška roka s prsti, vzdignjenimi v svetle višave, opominjala obiskovalca arktičnih deželá, jednako vzdiguje Spitzbergija, opominjaje na neizrekljive težave in nevarnosti, svoje snežnike in ledenike visoko proti višnjemu nebu.

Slovesna tihota objame tukaj osuplega ogledovalca, tihota, ki bi trajala brez prenehljaja, ko bi se tu pa tam ne udrla kaka gruda ledú ali kaka pečina in zagromela z višave v brezdno. Ptice ti pride le malo pred oči, vsa priroda je kakor bi bila izmrla. Po nekaterih zatokih za-

hodnega pobrežja pa lovcem ne manjka gag, čiger, galébov in potapljačev. Med redkimi živalmi je lovcem najljubši in za ogledovalce najimenitnejši tulenj in siva lisica. Belega ali severnega medveda po leti ne najdeš, po zimi je pa lovcem drag gost. Severni jelen je sicer čilega života, vendar se plazi malokdaj po strminah in ledenikih; večinoma gré za malim rastlinstvom po dolinah, kjer se po letu živi ob pritlični vrbi, po zimi pa ga na tem otočju še nihče ni zasledil. Domačih živalij tudi ni, kakor ne prebivalcev; stanovitne naselbine ni na Spitz-

bergiji nobene. Doslej si tega otočja ne lasti nobene vlada, sam otok Amsterdam se šteje za dansko posestvo, vsi drugi otoki so mednarodna last.

Ptuji obiskovalci, ki prihajajo po letu na ladijah, pristajajo po nekaterih bolj pritličnih zatokih in fjordih. Vsakdo se ogiblje nepristopnega primorja vshodne strani ter si poišče pristanišče ob zahodnem pobrežju. Ondi se najde po leti nekaj otajanih zalivov in po brežinah okoli njih nekaj mahovite, mèdle zelenjadi. Rusi in drugi ribiči, posebno če pridejo od severa,

Črna ali Ptujška gora.

izberó si luko „Green-Harbour“. To pristanišče leži v tako zvanem „Ledenem zatoku“ in ima poseben zgodovinski pomen, zakaj tukaj je začetkom našega stoletja prebíl ruski lovec Sterestš in svojih trideset zim. Po njegovi smrti je planinski kucelj, na katerem je stala njegova hišica, njemu v spomin dobilo ime: „Sterestšino vo predgorje“.

Više proti severu, na poti proti nalivu Magdalene, kjer je l. 1818. Franklin prebíl nekaj časa, kaže se obiskovalcem pravi značaj otočja. Tukaj vidiš velikanskim piramidam podobne, nebotične snežnike s kopicastimi vrhovi, z ne-

pristopnimi brežinami in orjaškimi ledeniki. Prizor je divji, a veličasten.

V ozadju zatokovem je visok ledenik, ob njegovem vznožju pa se razprostira navpik v morsko brezdno udirajoč se, lepo zelen rob. Iz orjaškega ledenika štrlé kviško fantastično razkosani sivi, zobati robovi, slično kakor bi iz belega snežnika štrlela divja zmes črnih ostij. Ko posije solnce v jutranji zarji po nerazločljivi zmesi vseh teh kipov, kaže se ogledovalcu romantiški prizor, kakor si ga najbolj razgreta domišljija ne more narisati živahneje. Pa tudi na drugih stranéh se udirajo ledeniški velikani

v silna brezdna ter ti predočujejo strašanske slike v smrtni tihoti.

Kaj sijajne prizore podajejo obiskovalcem jame in votline po fjordih in po ledenikih; leskečejo se v najživejšem višnjevem svitu. Barve se izpreminjajo po vsej vrsti mavričastih barv; sedaj se svetlikajo, zatem otemnevajo. Posebno zanimive so takozvane morske gore, to je, velikanski kosi ledú, ki plavajo okrog po morju.¹⁾ Te izpreminjajo, zibaje se, svetlobo od bele do temno višnjeve ali ultramarinske barve. In kjer se zbere cela množica plavajočih gorá, ondi delajo nekako barvno glasbo za oči, zakaj če se prva leskeče rdeče, sveti se druga rmenkasto, tretja zelenkasto, druga zopet višnjevo.

Kaj čuda, da se je zaradi take lepote, združene z največjo strahovitostjo, letos ob tristoletnici odkritja tega otočja — posebno, ko se je na Spitzbergiji mudil tudi Andréé²⁾ — tukaj sezidal touriški hôtel v zatoku „Adventbai“!

Minulo je letos tristo let, odkar je holandec Barent, tukaj išoč nove poti v vshodno Indijo, v arktičnem morju naletel na neznano otočje, sedanjo Spitzbergijo. Naslednja leta so obrodila siromašnemu otočju obilno ribje masti, zasoljene z bridkimi solzami. Leta 1610. je ondi začel Poole loviti kite. Bil pa je ta lov tako ploden, da se je ruvalo zanj mnogo brodarških ljudstev. Dobrih dvesto let so se ž njim mastili in bogatili Angleži in Holandci, dokler niso pobili kitov skoro do zadnjega. Kakor se mravlje, če zalezejo kakega za hrano pripravnega črva, tropoma vsujejo nanj, jednako se je vsula po dobičku pohlepna množica iz vseh evropskih krajev po spitzberškem otočju. Vse

¹⁾ Primeri sliko na str. 24. l. 1895. tega lista.

²⁾ Andréé je namerjal z zrakoplavom ali balonom priti do severnega tečaja.

je gomazelo kitolovcev, kupcev, obrtnikov in gostilničarjev; kar se je prehitro zaslužilo, moralo se je zapraviti urno s pijančevanjem, z igro in s plesom. Tako bujno življenje je trajalo leto za letom samo v poletju kaka dva meseca; zima pa je bila nepremagljiva.

Zima je huda in dolga; štiri mesece v letu ne zadene tal nobeden solnčni žarek. Noč traja namreč štiri mesece, zima pa od kimovca do rožnika. Koncem kimovca in včasih že prej prinese morje cele kupe ledú, da zapre vse luke, zalive in fjorde, tedaj ni mōči priti ne ven ne noter. Ladija, ki jo ujame tak zapor, je primorana ostati ondi čez zimo. Na večerni strani, kjer oblivajo primorske bregove gorke reke atlanškega oceana, raztaja se po letu po vrhu led in sneg še precěj daleč od morja po odprtih dolinah. Globoko v tla se pa zemlja ne odtaja nikdar ter nima studencev in pitne vode. Uživati treba snežnico; le Amsterdamsko jezero ima sladko vodo. Obiskovalci teh otokov so seveda mehkužnejši, kakor prebivalci sibirskega mesta Vahrjanskega, kjer je po zimi mraza 50 do 60 Celzijevih stopinj, da ga ni hujšega nikjer na znanem svetu.

Na severo-zahodni strani tega otočja leži otok *A m s t e r d a m*. Tu so si postavili v dneh cvetočega ribiškega lova Holandci svoja pohišstva in delavnice za prekuhovanje ribje masti. In za to naselitev in za svoj ribiški lov so se morali boriti z lakotnimi Angleži. Napadal in pobijal je drug drugega, kakor so pobijali kite. Dandanes ni od ljudij, ki so nekdanj tukaj bivali, radovali se, morili in zmrzovali, nič drugega sledú kakor razdejani grobovi! Vse so razrili beli severni medvedje in sive lisice, razdrli in oplenili so grobove in razmetali na okoli krste in kosti. (Dalje.)

Vojna ladija „Albatros“.

(Po prijateljskih dopisih podal F. H.)

Konec meseca kimovca minulega leta so prinesli časopisi poročilo o nesrečni smrti zemljegoznanca barona Foullona, ki ga je zasačila na Salomonskih otokih pri Avstraliji. Morebiti bo zanimalo čitatelje „Dom in svet“-a, ako kaj več zvedó o dogodku. Naslednje vrstice so nabrane iz raznih dopisov, ki so prišli pisatelju v roke.

Baron Foullon je prišel na avstrijsko vojno ladijo „Albatros“ dné 17. vel. travna 1896. leta. „Albatros“ je parnik, vozi tudi z jadrin in ima posadke kakih 120 vojakov-pomorščakov s sedem častniki. Glavno vojno avstrijsko pristanišče, Pulj, je zapustil dné 2. vinotoka 1895. l., gredoč

na znanstveno potovanje proti Avstraliji. Na tem potu se je mudil na otoku Korfú, v pristaniščih Port-Sajdu, Suez, Massavi, Adenu, Colombu, v Atšinu na Sumatri in Singapori, odkoder je šel na Salomonske otoke. Pot do tje je trajala skoraj osem mesecev.

S popisovanjem posameznih mest in krajev se ne bomo mudili. Omenjam le čudni vodovod v Adenu. Aden leži v južni Arabiji blizu tam, kjer se pričenja Rdeče morje. Precej veliko mesto je, šteje do 30.000 prebivalcev. Največjo sitnost imajo s pitno vodo. Da si nekoliko opomorejo, zgradili so vodovod, ki je morda

jedini te vrste na zemlji. Svet okoli mesta je hribovit in skalnat. V skale so narejene jame za vodo v razni visočini. Vsaka je zvezana s svojo nižjo sosedo tako, da polni najvišja jama druge, seveda takrat, kadar dežuje.

Samo ob sebi se umeva, da je doživelo moštvo marsikaj zanimivega, a moralo je prebiti tudi mnogo nevarnostij. Največja nevarnost je čakala „Albatrosa“ med Arabijo in Prednjo Indijo. Tu nastaja mnogo ciklonov ali vrtincev. Gorjé ladiji, ki zaide med nje. „Albatros“ je prišel srečno skozi tak vrtinec. Med zanimivosti štejem lunsko mavrico. Videli so jo v Sredozemskem morju med Korfúom in Port-Sajdom. Ta prizor je jako redek; kaže se le, kadar je prav vlažno. Druga zanimivost so bili bliski na Rdečem morju. Ker je tu jako gorko, po noči do 32° C., v senci po dnevu ravno toliko, zato so tudi nevihte silno hude. Jedno noč se je tako bliskalo, da je bil blisk podoben sedaj drevesu, sedaj zopet umetnemu ognju. Bil je čarobno-grozen prizor. Vmes je bučal grom in lila ploha — nekaj, kar se ne dogaja v Rdečem morju pogostoma.

Predno dospemo na Salomonske otoke, omenjam še pot čez ravnik. „Albatros“ ga je prekorščil dné 15. svečana 1896. l. ob 4^{3/4} uri popoldne. Prehod čez ravnik slavé na vojnih ladijah; tako je bilo tudi tukaj. Prvi podčastnik je predstavljal ladijevodjo, drug zvezdoslovca, dva mornarja sta se napravila za divjaka. Ob 8. uri zvečer se oglasio pri poveljniku, kakor bi bili prišli iz morja, in ladijevodja pové, da je zvedelo njegovo veličanstvo Neptun, da je „Albatros“ tukaj; zatoraj pride on (Neptun) zjutraj ob 9. uri v obisk. Potem pové, da pokaže ravnik in prosi dovoljenja, popraviti smer, ako ni prava. Njegov zvezdoslovec, v fraku, visokem ovratniku in z groznim cilindrom gre na mostiček, šaljivo premeri lego ladije, zvezde ter odobri vse. Zraven se pačita divjaka. Drugi dan ob 9. uri pride Neptun s svojo ženo Amfitrito. Nato je krst: Kdor se vozi prvič čez ravnik, tega poškopé mornarji z morsko vodo. Neptun ima krono na glavi, trozob v desnici, dolgo sivo brado in belo obleko; njegova žena ima dolge lase in rimsko togo. Pripeljeta se na topovski prémi, katero vlečejo zamorci. Sprevod spremlja godba. Med sprevidom se nahaja medved, in sicer severni medved, drži ga jeden divjak. Neptun ima tudi svojo telesno stražo; divjake, ki so oboroženi s sulicami. Pri rokah je tudi evropski brivec z ogromno britvijo in škarjami. Ta dobi takoj delo. Na čeber, napolnjen z vodo, posadé mornarja, divjaki ga namilijo in začno briti z leseno britvijo. Med tem pogosti Neptun pričujoče s svojim nektarom — morsko vodo, njegovo spremstvo pripravi

brizgalnice. Zvezdoslovec zopet meri, najde ravnik, o čemer se lahko vsak prepriča z daljnovidom: vidi se kot črna proga. (Pred leče dadó črno nit). Ko začne krožiti daljnovid iz roke v roko, vržejo onega mornarja, ki so ga brili, v čeber in v tem trenutku mečejo brizgalnice na gledalce vodo; to je krst. Po krstu se vsede Neptun s svojo ženo Amfitrito v omenjeni paradni voz (topovsko prémo) ter se odpelje zopet z godbo.

Na Salomonske otoke je dospel „Albatros“ dné 24. vel. travna m. l. ter se usidral na otoku Ysabel v zalivu Thousand Shipsbay. Kmalu za njim so pripluli kanoi (čolničji) z domačini; nekaj jih je govorilo angleški. Toda naj govori pisatelj dopisa sam: „Glave so jim lepšala peresa in tudi evropski klobuki, čemur smo se čudili. Dali smo jim tobaka, žveplenke in pipe iz mavca. Drugi dan smo šli gledat vas ‚Pirihadi‘. Obstoji iz palmovih koč in stoji na hribu. Prebivalci so kristijani, imajo malo cerkvico — prav za prav je koča, oltar je miza s preprostim križem, za klopi so deske. Pot je jako težavna, zapletene veje, lijane, praprot, visoka trava in goste korenine mangovih dreves ovirajo hojo, pot se mora šele z noži delati. (Mango je vshodno-indijsko drevo, zelení vedno, ima rmen, včasih do dva funta težak pečkat plod, ki ima v Indiji veliko ceno.) Pot po drugih otokih je ravno taka. Šli smo skoro vsak dan kam, in najljubše nam je bilo, ako smo mogli skoz potoke. Res se obleka umaže, a človek se ne utruji toliko. Ustavili smo se tudi dva dni v vasi ‚Vulavu‘. Domačini so bili kristijani in prijazni. — Iz te vasi smo šli na otok St. Georg, kjer smo bili štirinajst dnij. Ni naseljen, krog in krog so gore, na obrežju močvirja. Daleč od brega smo našli ostanke koč z ognjiščem. Tudi blizu ladije smo našli ostanek precěj velike kočje. Naredili smo iz nje hlev za naših dvanajst prašičev, posekali nekaj dreves in dobljeni prostor ogradili za dva vola in ovce — naš zverinjak. Slednjič smo izkrcali še piške, postavili šotor za dva mornarja-variha. Včeraj (4. rožnika) so se pripeljali divjaki na treh čolnih, ogledovali si od daleč ladijo in se potem ustavili pri naši ‚koloniji‘. Na bregu so gledali naš zverinjak. Toda ko so zagledali vola, ki ga je gnal jeden mornar od napajanja, ustrašili so se toliko, da so hitro skočili v čolne in jo proč pobrisali. Najbrže še niso videli take živali.“

Z otoka St. Georga so odrinili na Guadalcanar. Tudi tukaj so se vršile ekspedicije v sredo otoka. Tako je šla tudi jedna dné 6.ega vel. srpana Udeležil se je je zemljeznanec baron Foullon, jeden častnik, kadet, Foullonova strežaja, rudokop in petnajst mornarjev. Spremljali so jo štirje domačini, katerih vodja je bil Tomy

Paramata, sin kralja Lakija. Ko so prišli od vasi Fetere v gorovje, napadli so jih zavrato divjaki ljudožrci dne 10. velikega srpana. Napadovalci so bili na boljšem, ker jih ni mogla straža zaradi previsoke trave takoj opaziti in ker so imeli vojaki patrone v puškah in revolverjih vlažne od dolgotrajnega dežja. Predno so jih zamenjali z novimi, bili so že baron Foullon, njegov sorodnik kadet de Beaufort in dva mornarja umorjeni z zastrupljenimi pušicami. V naslednjem boju je bil jeden mornar smrtno ranjen, pet pa težko. Tudi vodnik Tomy Paramata je dobil v boju lahko rano. Strelav iz pušk in revolverjev se je druhal ustrašila, divjaki, dasitudi v veliki večini, so se umaknili. Ekspedicija pa tudi ni mogla ostati na nevarnem kraju, in zato se je tudi ta pomaknila nazaj, zapustivši mrliča v platno zavite na licu mesta, na gori 8000 čevljev visoki. Da bi jih bili pobrali, bilo je nemogoče, ker so morali rešiti ranjence.

Da sporočé o nesreči poveljniku ladije in dobé od njega pomoč, odposlal je častnik na ladijo Paramato. Le-ta je dospel na „Albatros“ 12. vel. srpana ob 4. uri popoldne. Poveljnik je odposlal takoj oddelek vojakov z zdravnikom. Sedaj naj pripoveduje zopet pisatelj, ki se je udeležil ekspedicije:

„Ob 5. smo bili že na bregu ter nastopili pot v sredo otoka. Pot je držala najprej skozi planjavo zarastlo z visoko travo, v kateri smo včasih kar izginili, tako visoka je bila. Potem je držala ob pragozdu skozi njega. Malo pred solnčnim zahodom smo prebredli široko reko Balesumo. Tok je bil toliko hud, da smo se mu morali z vso močjo upirati, drugače bi nas bil odnesel. Ob 6. uri je bila že skoro tema. Prižgali smo bakle in šli naprej; tropiški dež nas je zadržaval. Pozneje smo začeli stopati navkreber, prebredli kake štiri potoke in prišli v prvo vas. Previdno in na boj

Sv. Katarina M. (Kip v ljubljanski franč. cerkvi.)

pripravljeni smo šli skozi. Zgodilo se ni nič. Ob 9. zvečer smo prišli v drugo vas. Z isto previdnostjo smo prišli na konec, kjer je vodnik Tomy povprašal v jedni koči po naših ljudéh. Zvedeli smo, da se nahajajo v bližini, kamor so bili prišli dopoldne. Nekateri divjaki — morda znanci Paramatini — so prižgali bakle ter šli z nami. Po polurni poti v hrib smo že zagledali luči iz taborišča. Prvi častnik je zaklical „Albatros“, odgovorili smo „tukaj“, in bili smo skupaj. Čakali so nas s puškami v rokah. Vsi so bili raztrgani in jako utrujeni. Iz palmovih listov in mladih dreves so imeli narejeno kočo, kjer so ležali ranjenci. Zdravnik jih je začel takoj obvezovati. Po vodo je bilo treba daleč hoditi, šli so vselej trije možje s puškami. Prvi častnik bi se bil rad mudil na tem kraju kake tri dni, da reši mrliča, a zaradi ranjencev ni bilo mogoče. Sklenilo se je torej odriniti še pred solničnim vshodom.

Noči v onem pragozdu ne bom nikoli pozabil. Stokanje ranjenih, dež, mokra obleka, krik nočnih ptic, pokanje lomečih se vej, čudno regljanje žab itd., se ne dá popisati. Posebno je trpel mlad podčastnik, Peter Maras, 19 let star. Imel je preklano lobanjo, iz rane so mu

tekli možgani. Drugi dan smo odrinili, kakor je bilo sklenjeno, ter prišli po neizrečenih težavah na ladijo. Še isti dan je bila odposlana nova ekspedicija, da poišče mrliča, a zastonj. Dež je namreč uničil prejšnji sled, pravega vodnika ni bilo in oni rudokop je še povrh zgrešil pot. Tako počivajo ponesrečenci na visoki gori, če jih niso divjaki pojedli. Da pojde novica o nesreči na Dunaj, naprosil je poveljnik mimo vozečo norveško ladijo, naj oddá v Avstraliji brzovav. Pozneje smo tudi sami odrinili iz kraja žalosti v Marau Sound, kjer smo morali ostati zaradi Marasa, ki bi bil gotovo umrl med potjo na nemirnem morju. Stanje se mu je hotelo zboljšati, a umrl je vzlic temu v bolnišnici v Cooktownu dné 16. kimovca. Kupili smo mu grob in križ. Iz Cooktowna gremo v Sidney, kjer ostanemo, čakaje nova povelja.“

Baron Foullon je bil odličen zemljeznaneč; bil je pa že poprej jedenkrat na Salomonskih otokih v veliki nevarnosti. Tri dni in tri noči se je skrival pred divjaki na drevesu, in lakote bi bil umrl, ko bi se ne bili le-ti k sreči vzdignili ter se domov vrnili. Kar ga ni zadelo onikrat, zadelo ga je nekaj let kasneje.

Za kaj se gre?

(Kulturna črtica. — Spisal dr. Fr. L.)

Vsakdo čuti, vsakdo spoznava in priznava, da se bližamo z urnimi koraki velikemu prevratu v družabnem življenju. Ne more ostati dolgo tako, kakor je sedaj: ne v državnih, ne v narodnih, ne v kulturnih razmerah. Ali naprej, ali nazaj!

Silni tok časa nas goni naprej. Ni ga mogočnega, ki bi mogel človeško gibanje zavrniti nazaj. Pač pa je možno, da vsaj nekaterim odpremo oči in pokažemo, kam gremo in kam pridemo.

Le pravo spoznanje nas utegne poleg dobre volje še ozdraviti. Torej vprašamo: Kam nas vodi današnje socijalno gibanje?

1. Najprej je jasno, da je sedanji tok jako nasproten krščanski veri, posebej še katoliški cerkvi. Odkar je prah zasul knjige francoskih enciklopedistov, niso prišle več med občinstvo knjige, tako sovražne veri, kakor so sedanji socijalski spisi in spisi modernih struj. Kar pa ti spisi še puščajo iz krščanstva v miru, to tako prenarejajo po svoje, da ni v takih potvorah niti sledú po krščanstvu.

Namen onih, ki so udani temu socijalnemu toku, je ta, da bi sedanji družabni red prevrgli

in novega osnovali na neverski podlagi. A kako kratkovidni so! Ne izprevidijo, da družabni red mora sloneti na kulturi¹⁾ narodovi. Med živalmi ni družabnega reda, ker nimajo pameti; tudi med razdivjanimi ljudmi ne more biti reda, ker nečejo nikomur služiti. In, ali ne bo poznejši naš rod ves razdivjan, ako bo sedanji rod tako razdiral krščansko kulturo, kakor jo razdira sedaj? Kjer izgubé ljudje vero, podivjajo in zavžejo kulturo. Saj je današnja kultura, kar je je med narodi, delo krščanske vere: odkod pa naj še zajamejo kulturo, ako zaterejo krščanstvo?

Današnji tok imenujejo kulturni boj, češ, za kulturo se boré. A v resnici se boré zoper kulturo. Kakor so prišli v 13. veku Mongoli, da pokončajo vso zapadno kulturo, tako pretí dandanes novi duh, da potepta kulturo vseh vekov od Kristusa do danes.

Bodoča država — kaj bo? Država sreče, omike, kulture? Kdor zna le količkaj misliti, vidi, da bodoča država — ako se bo snovala

¹⁾ Kultura ni samo umsko znanje, ni samo zunanja oblika, marveč je tudi moč volje in plemenitost srca. Vse to skupaj imenujemo pravo kulturo.

po načrtih današnjih osrečevalcev, — bo prava jama razbojnikov.

Da, sedanje razmere človeške treba premeniti in popraviti, toda le po naravnem razvoju in po tisti poti, katero nam kaže vedno živo, novo in čvrsto krščanstvo. Človeka treba ozdraviti, dokler je še živ; treba mu je ohraniti življenje, ne pa ubijati ga, češ, potem ga vnovič oživimo.

Umoriti hočejo sedanjo kulturo, kje pa imajo drugo, boljše?

2. Med najhujše hudobije današnjega modernega gibanja štejemo to, da r a z d i r a d r u ž i n o ali familijo. Družina je podlaga človeški družbi v obče; družina ima znak božje veljave; v družini vidimo neko svetost, ki tirja, da jo vse spoštuje in se je ne dotakne.

Znano je, kako povzdiguje in povečuje naša katoliška vera družino. Njen začetek in vzrok je celó zakrament, ki je neusahljiv studenec božjih dobrot za vse družinske ude, najprej za očeta in mater. Vsa zgodovina kaže, da so bili narodi tem boljši in srečnejši, čim bolj so spoštovali in čisto hranili družino. Ko je pa propadalo družinsko življenje, propadale so tudi države.

In kaj dela novejša gibanja z družino? Ne priznava zakramenta sv. zakona; ne priznava, da je družina nerazdeljiva in zakonska zveza nerazrušljiva; niti stalne zveze sploh ne priznava, ampak prosto ljubezen učé novejši osrečevalci naravnost in nenaravnost, kar je največje barbarstvo na zemlji. V ta namen dovoljujejo in uvajajo tudi stvari in naprave, katerih niti omeniti ne moremo v poštenem listu, da dajejo s tem potuho živalski pohotnosti. Pesniški proizvodi kažejo nebesa v takem prostem življenju in vnemajo človeške strasti za take živinske ali divjaške vzore.

Da, družina bo naposled strta, in ž njo tudi človeška družba sploh. Kaj more biti iz takega rodú, ki ne bo vzrastel iz neoskrunjenega družinskega življenja, ampak iz proste ljubezni, kažejo nam mnogi kaznjenci po naših kaznilnicah. Seveda porekó: Ne namerjamo iti tako daleč, marveč hočemo odpraviti samo nepotrebne verske spona. — Da, za to se gre, da se spona otresejo! Ali ne veste, da jedino le verske in ob jednem božje spona kakor uzde zadržujejo človeško pokvarjeno naravo, da se ne udá svojim nagonom? Odpravite spona, človek je hujši kakor žival.

3. In da naposled še jedno omenjamo, kaj hoče sedanji tok, pravimo: uničiti hoče kmetiški stan. Dandanes hočejo vsi živeti dobro in delati malo; zaslužka hočejo imeti veliko, truditi zanj se hočejo le malo; zemlja naj jim dá obilo živeža in jih nasiti dan na dan: a kdo naj jim pridobi tega, ker sami ne marajo delati ali k večjemu le malo? Kmet — ta naj bo suženj, naj dela kakor črna živina, dela za gospoda, dela za rokodelca, dela za „delavca“ samega, zakaj „delavec“ hoče delati le osem ur na dan, to je po letu pol dné: kdo naj dela drugega pol dné? Zemlja daje živeža le, ako je dobro obdelana: sedanji tok pa zaničuje vstrajno težko delo z rokami. Torej ostaja le jedini kmet, zemljiški posestnik, ki naj dela, da pridobi veliko in lahko prodá prav po ceni, seveda plača naj vendar-le visoke davke, brez katerih tudi bodoča socijalska ali „moderna“ država ne bo mogla biti. Tako deluje novejši tok zoper kmeta, skube ga in sesa izenj poslednje kapljice. Ali menite, da bo kmet vstrajal v svoji sužnjosti? Ali ne bo rajši pustil svoje grude, katero sicer nad vse ljubi, in šel iskat smrti v tujino, kjer se lože umira kakor pod rojstveno streho?

Novodobni osrečevalci, socijalisti in sodrugi, so večkrat povedali in na vsa usta povedó, da za kmeta jim ni mar; oni delajo le za „delavca“. Tudi namerjajo naravnost kmeta pustiti ali celó tirati v to, da popolnoma propade, češ, potem šele bo sposoben za nove nazore, za novo družbo, novo socijalsko državo.

Ali ni vse to popolnoma resnično? In ker je resnično, ali ni s tem dokazano, da koplje sedanji ali moderni tok človeštvu grob? Uniči človeštvu težko in dolgo pridobljeno kulturo, uničil si mu dušo. Uniči družino, uničil si vir človeštvu. Uniči kmečki stan, pa si odsekal korenino. po kateri dobiva drevo človeštva hrano za življenje.

Sedanja teorija, katero priznava liberalizem in socijalna demokracija, pripravlja človeštvu brezkončno nesrečo. Mislita, da bodeta osrečila človeka, a ga le pogubljata. Zato pa mora vsak zaveden mož delati z vsemi močmi proti sedanjemu toku: zakaj tu se gre za našo kulturo, gre se za družinsko sveto vez, gre se za steber v vsaki državi — za kmetiški stan, gre se torej za posvetno, še veliko bolj za večno srečo, ob katero hočejo pripraviti krščansko ljudstvo.

Književnost.

Slovenska književnost.

Kateheze. Spisal Jožef Kragelj, dekan v Tolminu. I. zvezek. Z dovolitvijo preč. kn. nadškofjskega Ordinariata goriškega. V Gorici 1896. — Z veseljem pozdravlja tako navodilo vsakdo, kdor ima opraviti s poučevanjem malih otrok. Res imamo v nemškem jeziku dovolj katehitičnih pripomočkov. A da nam kdo vendar kaj dobrega podá v domačem jeziku, nas mora oveseliti. Izšel je prvi zvezčič (24 strani), torej stvarne sodbe ne moremo izreči. A že ta del kaže, da bodo kateheze porabne zlasti lajikom. Jezik je preprost in lep. Na osmi strani berem, da Bog ni ustvaril vsega hkrati, ampak polagoma „jedno po jednom“. Ne vem, če kdo tako govori. Str. 9.: Kaj pa dela Bog, da svet in kar je na njem, ne razpade in „na nič ne pride“? Na nič priti — hm! ima menda drugačen pomen; bolje, kakor je par vrstic spodaj: v nič priti. Str. 10. dvakrat mesto „s čim“ — „s čem“. Prav primerne so sentence v verzih. Pripravne so, ker otroci si radi zapomnijo verzov in ž njimi nauka. Seveda, naj bodo po vsebini in tudi po obliki dobri in pravilni. Na str. 14. v drugi kitici sta prvi vrsti v jambih, drugi dve v trohejih — zakaj? — Opomnim nekaj tudi zastran besede „blažena“ v Češčenamariji. Mislim, da se zjedimo lahko v tem sedaj, ko so nam izdali škofje katekizem. V našem ljubljanskem je beseda blažena in blažen — torej naj ta tudi obvelja v občé. Jednako bi veljalo za znamenje križa in hvalnico „Čast bodi Očetu“ — da je izpuščena beseda „Boga“ (Očeta), kar je popolnem pravilno po latinsko. Kratko: naj nam bo ta knjiga sedaj „kánon“, pa bomo kmalu vsi jednako ter „bogoslovno in slovniško pravilno molili.“

K želji, da naj se pri korekturi kolikor mogoče pazi na tiskovne hibe (glej precej v prvi vrsti „učetelj“ mesto „učitelj“, str. 8. „zrezde“ mesto „zvezde“ in več pik ter vejic) pridenem le še srčnejšo, da bi kmalu prišli v dežel že drugi in tretji in mnogi naslednji zvezki.

Venec slovanskih povestij. Prevodi iz ruščine, poljščine, češčine, slovenščine in srbohrvaščine. I. V Gorici. Cena s poštnino vred 55 kr. Goriška tiskarna A. Gabršček. — Ličen zvezek ličnih in mičnih pripovedek! Te povesti, kakor uvod pové čitateljem, bile so tiskane v „koledarju goriške nadškofije za l. 96. in 97.“ ter v podlistkih „Soče“ in „Primorca“. Pametna misel to, zbrati take povesti v celotno knjižico, ker po časopisih — bodi dnevnikih ali tednikih — se tako rade poizgubijo in včasih tudi ne utegne človek prebirati sproti. Tako delati bi se svetovalo tudi drugim časnikom, zlasti dandanes, ko hoče vse, vse brati

„kaj lepega“. Tako dela g. Kalan s svojimi povestmi v „Domoljubu“ in mislim, da marsikomu ugaja s „Povestmi“. Seveda morajo biti dobre te povesti in moralne, kar lahko zatrjujemo o teh osmih, katere imamo tu zbrane v imenovanem zvezku. Ne vem, kateri bi prisodil prednost. Prijetno in lahko se beró vse in človek niti ne opazi, da so prestave. Različna čustva se ti vzbujajo ob branju. Sedaj te smešni obraz „figura“ sili v smeh; resno se ti kaže slika „iz križarskih bojov na Poljskem“. Otožna slika „Slepčovodja“ iz bosanske prošlosti ali „iz gladnih let“ na Poljskem. „Ada“, novela iz hrvaščine, ti mora vzbuditi sočutje in „pol smehú pol jokú“ „Očenaš“ —. Se vé, za otroke niso; ali odrastli mladenič ali deva jih bodeta brala brez spotikljeja, in želeti je le, da se v pravem duhu nadaljuje ta zbirka. Tako se seznaní čitatelj z umotvori raznih slovanskih narečij — poznal pa bo tudi, da v vseh ljudéh, naj so katerega koli narečja in roda, je dobrotni Bog ustvaril čuteče srce z različnimi čustvi in strastmi, katero tako določuje in odločuje osodo posamnega človeškega bitja. M. B.

Popotnikov koledar za slovenske učitelje. — 1897 — s popolnim imenikom šolskih oblastnij, učiteljšč, ljudskih šol in učiteljskega osobja po Južno-Štirnem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega po stanju v začetku šolskega leta 1896—97. IX. leto. Sestavil Mihael J. Nerat, nadučitelj in vrednik Popotnikov v Mariboru. V Gorici. Tiskala in založila Goriška Tiskarna A. Gabršček. 1896. 12°. Str. XV+213. Cena 1 gl. 40 kr.; 1 gl. 50 kr.; 1 gl. 80 kr. — Kakor že mnogo let sem, tako je tudi za letošnje leto sestavil gosp. A. Nerat učiteljski ročni koledar, ki ustreza vsem namenom: knjižica je ob enem koledar, imenik šol in učiteljev in beležnica. „Goriška Tiskarna“ ga je natisnila lično, kakor je bil tudi prejšnja leta. Učiteljem je ta koledar jako raben.

Slovensko-amerikanski koledar za leto 1897. Izdala tiskarna Glas Národa, 109 Greenwich-Street New York. 8°. Str. 104. Ta ilustrovani koledar podaja poleg koledarskega dela „Zgodovino mesta New-Yorka“, bolje rečeno, sedanje stanje, in nekaj primerne zabavne vsebine. Koledar je jako ličen in ne dela sramote našim rojakom v daljnji Ameriki.

V domačem krogu, zbirka pesmij in povestij za mladino. Izvirno spisal ali na podlagi hrvaških, italijanskih in nemških izvirkov priredil Janko Leban, nadučitelj na Trebelnem pri Mokronogu. V Gorici. 1896. 8°. Str. 174. Cena 50 kr. (Snopič 22—23. „Knjižnice za mladino“.) Velika večina teh povestic je prevedena v lepem jeziku, po vsebini pa je mlademu duhu prikladna. (Na strani 27. se nam ne zdi verjetno, da bi sramežljive

deklice objemale rešilca.) Pametno je, da prelagatelj tolmači pod črto vsako besedo, ki bi utegnila biti neznana mladim bralcem. Tako je ta knjižica dostojno v vrsti drugih knjižic iste zbirke.

dr. Fr. L.

Naše časopisje.

Minulo leto je nehal izhajati znanstveno-kritični list *Rimski Katolik*, čegar urednika in lastnika dr. Antona Mahničja je imenoval presvetli cesar škofom za otok Krk. Čeprav ima vsak konec nekaj žalnega in boleznega v sebi, vendar je konec „Rimskemu Katoliku“ v tem oziru časten. Sedaj, ko spada ta list med zgodovinske predmete, sedaj, ko so se polegli valovi, katere so vzbujali krepki udarci odločnega gospoda urednika na vseh stranéh, govorimo lože tudi mi nekaj besed v spomin temu odličnemu glasilu katoliško-slovenske zavednosti.

Doslej o tem listu nismo mnogo govorili. Ko je začel izhajati, smo ga naznanili (1888, str. 126), parkrat smo se ga spomnili na platnicah in sedaj — stojimo ob njegovem grobu. Zakaj pa nismo govorili več o njem? Zato, ker so dovolj govorili drugi. Tudi vé vsak zvedenec, da sta bili nalogi „Rimskega Katolika“ in našega lista različni. Zato je bil „Rimski Katolik“ vedno bojevit, naš pa mirno zabavajoč in učeč. Iz tega so nekateri kratkovidneži sklepali, da sta si bila oba lista celó navskriž. A v bistvu ni bilo nikdar nasprotja in ni ga moglo biti, ker je bil „Rimski Katolik“ po svojem načelu odločno in čisto katoliški list, a tak je bil tudi „Dom in svet“. Toda način pisanja, nebstveni nazori o kaki knjigi ali osebi, — to je bilo lahko različno, in čudno bi bilo, ko bi ne bilo. Oba lista sta hodila po svojih potih, nobeden se ni drugemu klanjal, ne laskal, nobeden ni drugega niti zagovarjal, in prav v tem je lahko ponos obeh urednikov. Ako je pa „R. Katolik“ vendar-le mislil, da je semtertje naš list njemu celó nasprotoval ali „podiral, kar je on zidal“, imenujemo to misel naravnost zmoto. Seveda, ako smo bili o kaki stvari teoretično in praktično prepričani, ako se je naše mnenje vjemalo z verskimi in modroslovnimi nauki, tedaj smo se ga držali ne gledé na besede „Katolikove“. Ali more kdo zahtevati od pisatelja kaj drugega? — „Rimski Katolik“ je bil večinoma oster tudi proti osebam, katerih delovanje se mu je zdelo kvarljivo za sv. vero in naš katoliški narod. Zato so mu očitali, da prezira zapoved ljubezni do bližnjega. Javno povemo, da se tudi mi držimo v presojevanju oseb milejše strani, to pa zaradi tega, ker jih ljubimo kot svoje brate in jih želimo z dobroto pridobiti za krščansko prepričanje. Toda, kadar ne more katoliški pisatelj, kritik ali apologet, nasprotnika pridobiti z milobo, kadar je ta popolnoma zakrknjen in otrpnjen, tedaj ni na pravem mestu miloba, ampak

ostro orožje je treba prijeti, da nasprotnika ukrotimo in odvrnemo njegovo nadaljnje pogubno delovanje. S tega stališča ne moremo grajati moža, ki je z dobrim namenom ostro zavračal nasprotnike, ker je bil prepričan, da škodijo narodu. Če je komu narava dala bojevitiga duha, naj ga rabi v prid resnici in pravici; seveda pripravljen naj tudi bo, da ga bodo napadali bojeviti nasprotniki. Nikakor pa ne sme bojevitost biti navadna razdražljivost, sitnost in celó zabavljivost. Preveč bojevit duh je lahko tudi preveč tesnosrčen in vidi nasprotnika, kjer ga ni; v takem slučaju je neprevidna gorečnost lahko vzrok krivice.

Tako smo mislili o „Rimskem Katol.“, mirno gledali nemirno vrvenje okrog njega, čudili se modrosti njegovih nasprotnikov, ki so ga v jedni sapi zaničevali in z največjo vnemo izkušali zavračati, in tako ga mirno sodimo tudi sedaj.

Nasprotniki so večkrat trdili, da je „Katolikov“ urednik provzročil radikalno-katoliško gibanje in ustanovil novo stranko, ki je napovedala boj slovenskim pesnikom. Motijo se. „Boj proti slovstvenemu liberalizmu bi se bil vršil tudi brez dr. Mahničja¹⁾, ker je bil potreben. Res je le toliko, da je imenovani kritik dal temu boju oster značaj, razkavo obliko. Ali bi bila milejša oblika imela več uspeha, ali bi bila zabranila napredovanje protikatoliškega odpora in ali bi dandanes mogla kot svoj sad pokazati zedinjene narodnjake na podlagi katoliškega programa, to je drugo vprašanje, kateremu tukaj nečemo odgovarjati.

V osmih letnikih je podal „Rimski Katolik“ Slovincem mnogo apologetičnih, cerkvenopravnih, zgodovinskih, modroslovnih razprav, katerih nekatere se odlikujejo z učenostjo, druge pa s krepko besedo.

„Katolikove“ kritike so kazale in bičale napake in zmote slovstvenikov brez ozira in usmiljenja. Neustrašeno in stanovitno se je boril z liberalizmom bodisi v vedi, bodisi v umetnosti, bodisi v državnih vprašanjih, bodisi v življenju. Tudi v skritih koticah je liberalizem iztaknil, zgrabil, spravil na dan in obdelal od vseh strani.

To je značaj „Rimskega Katolika“, to je njegova zasluga. Da je s tem mnogim razbistril pojme,

¹⁾ „Primorski List“ pravi v slavnostni številki z dné 6. t. m., da je Mahničev duh stal tudi pri zibelki „Dom in svet“-a. — To ni tako umeti, kakor bi bil dr. Mahnič pomagal ustanoviti naš list. On ni niti pomagal ustanoviti ga, niti ga podpiral, niti nanj vplival. Ustanovil ga je „katoliški duh“, in ne zdi se nam primerno, katoličanstvo na Slovenskem vklepati v jedino osebo gosp. dr. Mahničja. Ne quid nimis! Resnica je le, da je tudi g. dr. Mahnič namerjal ustanoviti svoj leposloven list že pred „Dom in svet“-om. Ko je pa l. 1887. nehal izhajati „Slovan“, zdela se nam je prilika, potreba in božja volja, da se sami tu v Ljubljani lotimo leposlovnega lista na katoliški podlagi.

pokazal jim pravo pot, da jih je utrdil v delu za resnico in pravico, to je dovolj priznано in ni nam treba tega še bolj pojasnjevati. „Rimski Katolik“ je izrastel iz svoje dobe in delal neposredno za svojo dobo; spisi takega značaja se hitro postarajo. Morda se bodo ti spisi manj čitali v bodočnosti, a dovolj je, da so močno uplivali na svojo dobo.

Ne pritrjujemo pa onim, ki trdijo, da je katoliško gibanje pri nas Slovincih sprožil šele „Rimski Katolik“. Katoliško gibanje se je začelo mnogo prej in sicer tedaj, ko se je pojavil novodobni (ne liberalni, marveč libertinski) duh tudi pri nas. Zasluga „Katolika“ pa v tem gibanju je ta, da je zlasti v mlajših rojaki vzbudil samozavest in jih učil katoliška načela porabljeni na vseh straneh našega življenja in delovanja, bati se pa ne nikogar.

In sedaj upam, da se bodo mnogi bralci strinjali z nami, ako se od „Rimskega Katolika“ poslovimo tako-le: List je deloval s čistim namenom. Ako je morda tega in onega kaj razžalil — hoté ali nehoté —, to in ono izrekel prenačljeno, odpustimo mu tisto iz hvaležnosti za mnogo dobrega, kar je podal Slovincem. To bodi pa ob enem tudi naša častitka dobro-narodnemu slovenskemu svätlemu škofu na otoku Krku.

Delavec in Svoboda. Kdor bi dobil ta dva slovenska lista v prvič v roke in bi ne poznal iz drugih poročil njiju duha, mislil bi, da se mu sanja. Čudna zmes se podaje tukaj slovenskim delavcem; od ocen ljubljanskega gledališča in slovenskih književnih proizvodov gre čitatelj po vseh stopinjah do najnižjih psóvk in bogokletnih izrazov. „Delavec“ je jel izhajati že pred štirimi leti v Ljubljani. Četudi so mu bila tukaj tla neugodna, vendar se je vzdržal in tako okrepil, da izhaja od lani naprej trikrat na mesec in jedenkrat izhaja v njegovi družbi „Svoboda“, ki je isti list, kakor „Delavec“, samo z drugim imenom. Zatorej govorimo tu le o enem listu „Delavcu“.

„Delavec“ je „glasilo slovenskih prometnih služabnikov in obrtnijskih delavcev“. Železničarji ga imajo torej „obligatno“, med druge delavce pa se razširja z občudovanja vrednim naporom. Zastonj pa iščemo v njem kaj takega, kar bi bilo namenjeno samo v strokovno izobrazbo železničarjem ali obrtnim delavcem, glavna moč listova je v tem, da napada in blati slovensko duhovščino in mimogredé tudi slovensko tako imenovano „narodno stranko“. Delavcem priporoča, naj se oklepajo socialno demokratske stranke, zakaj v ti stranki dosežejo ali oni sami, gotovo pa njih otroci, popolno svetno srečo v novi socialno-demokratski državi.

Po mislih „Delavčevih“ je duhovščina delavcem sovražna, sovražna omiki in napredku, polna pregreh, malovredna svojat, izvržek človeštva. Tudi

katoliška vera dobiva podobne udarce. Pač ni težko umeti, zakaj je tako. Socialni demokraciji ni toliko na poti sedanji družabni red sam na sebi, kolikor naravni, torej božji red v obče, seveda sv. cerkev še posebno. Zato besni boj socialne demokracije najbolj zoper sv. cerkev. Dobro namreč vedó socialni demokrati, da ima sv. cerkev veliko nravno ali duhovno moč in veljavo. Nekateri članki razkrivajo tudi napake naše liberalne stranke, a da ti udarci niso preveč hudi, to si lahko mislijo naši bralci. V narodnem oziru nima list nikakega načela. Po svojem duhu ne more imeti tega, kar imenujemo narodnost, ker socializem je mednaroden. Posamezni dopisniki se pa vendar ne morejo še čisto otresti narodnega mišljenja. O političnem programu listovem ne govorimo; le to omenjamo, da obeta še našemu malemu narodu obstanek in razvoj le na podlagi socializma. „Delavec“ poroča in razpravlja o naši književnosti ter se srdito bori s „Slovincem“ in „Rimskim Katolikom“. Ako je že to čudno, kako se vjemajo z delavskim listom taka književna poročila, za katera ima še strokovnjak komaj dovolj časa, čudno je še bolj, čemu so v takem listu poročila o slovenskem ljubljanskem gledališču? Ali hodijo delavci že sedaj v gledališče? Ali naj se jim samo želja vzbuja, da bodo oni kdaj v gledališču sedeli namestu sedanjega meščanstva?

Da taka čudna zmes ni za delavce naše, to vidi človek že iz jedne številke. Preprost bralec more umeti čisto in jasno le to, da naj sovraži in proklinja duhovnike. No, duhovniki bodo prebili tudi ta boj, kakor so že mnoge druge; za svoje osebe nimajo ničesar pridobiti in ničesar izgubiti. Mirni so lahko ob vsem tem, kar piše zoper nje „Delavec“. A drugače obseva „Delavčeva“ svetloba one, ki za list delajo ali katere list povišuje. Ne samo govori se javno, ampak list sam priča, da pišejo zanj nekateri slovenski akademiki. Kaj jih je privédlo k takemu delu, ni težko uganiti. Dobro se v spisih vidi, da je njih mlada duša v svojem elementu tedaj, kadar obklada duhovščino in katoliško bogoslovje z vsemi izbranimi pridevki. — A jedno prednost ima „Delavec“, da njegovi sotrudniki povedó, kar mislijo. Mnogi pisatelji namreč živahno zatrjujejo, da so verni in ne delujejo zoper vero, čeprav se njih delovanje ne vjema z vero: a „Delavec“ se ne hlina vernega in nikogar ne brani s tega stališča. Da, tu vidimo, s kom imamo opraviti.

Glasnik. Kakor je „Delavec“ glasilo socialne demokracije, tako je „Glasnik“ glasilo krščanskega socializma. Ako omenjamo, da je bilo jako težavno pri nas osnovati organizacijo delavcev na krščanski podlagi in težko vzdržati jo, rečeno je s tem, da je bilo še posebno težko osnovati list za krščansko delavsko organizacijo. In vendar — šlo je in gre. List je v vsakem oziru znamenit: po

temeljnih člankih, po jasnem političnem pregledu, po krepkih zagovorih in odgovorih, po rničnih dopisih in tudi prijetnem zabavnem delu. Da zagovarja kakor stališče krščansko tako tudi pravice delavcev, umeva se iz njegovega programa.

Kdor opazuje sedanjo dobo in njeno gibanje, vé, da je ta list silno potreben in da koristi mnogo. Žal pa, da ni zanj tolikega zanimanja, kolikor bi ga trebalo za uspešno napredovanje. List izhaja samo dvakrat na mesec, ne more torej vselej urno odbiti napadov, ne more podajati najnovejših poročil. Zakaj bi se torej dobri Slovenci ne potru-

dili za to, da se list razširi med delavski stan? Ali je res treba, da verne katoličane šele nasprotniki učé tega, česar jim treba? Ali res mislijo, da bo delavsko gibanje potekalo vedno mirno in nedolžno, ako za delavce ne bodo skrbeli obilneje in odločneje katoliško misleči možje? Kakšno organizacijo imajo socialni demokratje! Po pravici so zaradi tega ponosni. „Kakor vsem buržoazijskim strankam — piše ‚Svoboda‘ — tako tudi naši ‚narodni‘ gospôdi imponuje organizacija naše stranke, katera se je ravno ob priliki razdelitve volilnega oklica pokazala v vsej svoji sili. Dva in pol mili-

Dr. Jož. Ulaga.

Dr. Matija Prelog.

Dr. Lavosl. Gregoréc.

jona volilnih oklicev razdelilo se je po vsej Avstriji v jednom večeru.“ — Toliko je gotovo, da mora dandanes vsakdo, ki namerja kaj storiti v prosep bližnjega sploh, v prosep vere in cerkve, delati tudi na socialnem polju. Zato opozarjamo nujno na tako važni naš krščansko-socialni list „Glasnik“, ki stane samo 80 kr. na leto.

Venec cerkvenih bratovščin. Izhaja dné 24. vsakega meseca. Urejuje dr. Frančišek Ušeničnik. (Upravništvo — Kopitarjeve ulice št. 2 — stane na leto 60 kr. po pošti 72 kr.). List izhaja na jedni poli vel. osmerke in objavlja poučne spise in poročila o bratovščinah. Tvarina listu je sicer

omejena z naslovom, vendar bo objavljal tudi članke za bogoljubnost in pobožnost sploh. Pred vsem pa bo služil češčenju presv. Rešnjega Telesa. — Mnogo nimamo omeniti o vsebini in obliki obeh prvih števil, lahko pa pohvalimo pravilno pisavo in lično zunanjo opravo. Pietas ad omnia utilis!

Slovenski Gospodar ob svoji tridesetletnici. Dné 4. t. m. je izšel „Slov. Gosp.“ v slavnostni krasni obleki. Na čelu ima v pisanem okvirju sliko, katero v spomin tega dogodka objavljam tudi mi, in njegovi spisi so polni navdušenja in veselja: zakaj? Dné 16. prosinca l. 1867. je izšla prva številka lista, kateri je bil z neprestano ná-

rodno odločnostjo, z gorko ljubeznijo do sv. cerkve, z varno politiko in koristnim poučevanjem najboljša hrana našim slovenskim Štajercem že trideset let. Lahko se ponaša „Sl. Gospodar“ s svojo zgodovino in svojimi uspehi, zato je zanj tako častna 30-letnica. Po pravici slavi, može, ki so urejali list od začetka do novejši dobe. Prvi urednik „Gospodarjev“ je bil dr. Matija Prelog, rojen v Hrastju pri Ljutomeru dné 27. vinotoka l. 1813. Bil je čislán zdravnik v Mariboru in velik domoljub. Urejal je list do l. 1871. in umrl dné 27. prosinca l. 1872. v Mariboru. — Drugi urednik je bil dr. J o ž e f U l a g a, rojen dné 15. prosinca l. 1826. pri sv. Petru pod Sv. gorami, duhovnik 27. mal. srpana 1851, doktor bogoslovja l. 1857., učitelj veronauka v Celju, l. 1859. profesor bogoslovja v Mariboru, l. 1875. nadžupnik v Konjicah, umrl dné 4. vinotoka leta 1881. Urejal je list od l. 1871. do 1875. Bil je mož jeklenega značaja in navdušen za katoliško stvar. — Tretji urednik je bil dr. Lavoslav Gregoréc, ki še živi in deluje kot odločen državni poslanec. Rodil se je

dné 17. grudna l. 1839. pri sv. Urbanu pri Ptujú; mašnik leta 1864., doktor bogoslovja leta 1868., l. 1876. prof. bogoslovja v Mariboru do l. 1885. Urejal je „Slov. Gosp.“ od l. 1875 do l. 1885., v katerem je dobil župnijo Novo cerkev pri Celju ter postal kanonik strassburški. Pisal je tudi manjše spise, n. pr. „Mala apologetika“. Njegovi ožji rojaki na Štajerskem mu verno zaupajo in ga spoštujejo, kar je vrli narodnjak zaslužil s tem, da je vedno neustrašeno branil pravice našega katoliškega slovenskega národa.

Žal, da ni „Gospodar“ objavil še častitega moža, ki je do najnovejši dobe deloval za list, g. kan. dr. J a n. M l a k a r - j a. Vendar spoštujemo to skromno molčanje.

Naj si bo „Slovenski Gospodar“ ob 30letnici svojega plodovitega delovanja v svesti, da mu iz srca častitamo.

(„Slov. Gospodar“ izhaja v Mariboru vsak teden na celi poli — tudi priloge ima — in stane na leto samo 2 gld. 50 kr.)

Razne stvari.

Glasba.

Glasbena Matica tudi letos izvrstno deluje. Dné 7. prosinca je priredila prvi letošnji koncert pod vodstvom koncertnega vodje gospoda Josipa Čerina. Vsporedni obsegal mnogo točk, ker so bile dokaj dolge. Mihajla Iv. Glinke „Kamarinskaja“ (dve ruski pesmi za orkester) se je proizvajala točno in čisto. Feliksa Mendelssohna: „Sen poletne noči“ je bil poln zanimivih glasbenih slik, čustev, sedaj žalnih, sedaj veselih, poln lahkomiselne nagajivosti, kakoršna je dovolj znana iz Shakespeareovega „Midsummer Night's Dream“. Pevstvo in godba sta kazala točno izurjenost. Gospodični Mira Dev in Ana Lapajne sta peli soli z občno pohvalo, gčna. Marica Vencajzova je govorila pojasnjujoče besede (posl. A. Funtek) pre naglo in premalo razločno; v izreki se je slišalo celó „kladivo“. Dvořákov „Hymnus“ je vnel vse moči, da so se pokazale v svojem soglasju in veličastvu. — Umnemu prijatelju glasbe je ponudil ta večer izboren užitek. L.

Dné 4. t. m. pa je priredila „Glasbena Matica“ svoj prvi glasbeni večer v čitalnični dvorani „Narodnega doma“. Pokazal nam je ta večer, kako si prizadeva prvi glasbeni zavod v deželi, da bi bolj in bolj razširil svoj delokrog, da bi več in več občinstva privédel v svoj naročaj. Matici ni samo v mislih gojiti vokalno glasbo, ampak udomaćiti želi med slovenskín občinstvom tudi instrumentalno glasbo ter se popeti polagoma do tako imenovanih komornih glasbenih večerov. Prav

je tako. Saj pri tolikem številu prebivalstva v Ljubljani vendar-le ob tem času ne živé vsi pod okriljem Terpsihore in Talijs, marveč najde se jih vsegdar še lepo število onih, ki čislajo strogo umetnostno sviranje Muzike. S tega stališča presojava mi ta glasbeni večer, želeč, da bi mu jih sledilo še več. O posamnih točkah vspeveda ne bodemo govorili. Zadostuj le to, da je napravila vsaka točka najboljši vtisek na poslušalstvo. Osebito pa se je vnelo občinstvo pri pl. Kàan-novi pesmi „V Rozkvétu“, katero je gospodična Ma ř e n k a Š e v - č i k o v a pela toliko določno, čisto in občutno, da ji je ob koncu po pravici zadonela jednoglasna pohvala. Gospod Josip Vedral je pokazal v Grieg-ovi sonati, kako se oživi vijolina pod prsti in pod lokom izurjenega veščaka. Nekaj novega je bil melo d r a m: „Povodni mož“ (na besede J. Erbena prevél Fr. Gestrin). Prednašal je to tajnostno, temno pravljico umljivo in primerno menjevaje z glasom g. E n g e l b e r t G a n g l. Občinstvo je pozorno sledilo njegovemu sonornemu, razločnemu glasu, spremljevanje na glasoviru (sviral je gosp. Karol Hoffmeister) pa je provzročilo, da smo se v predmet balade le še bolj vglobili. Pevske točke (soli, mešani in ženski zbor) so bile natančno proučene, za kar gre vsa čast glasbenemu vodju gosp. Josipu Čerinu. Naj izrečemo k sklepu le še željo, da bi se bodočih glasbenih večerov udeleževal občinstva večji broj: dobrodelni namen in tako raznovrstni vspeveda sam naj bi privabil več in več prijateljev glasbene umetnosti in „Gl. Mat.“. Tudi občinstva je dolžnost gojiti glasbo. K.

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje).

9. Kaj so stvari?

Da, kdor bi vedel natančno in popolnoma, kaj so stvari, ta bi bil največji modrijan. Pa takega ni bilo in tudi nikdar ne bo. Kdo naj prodrè tako globoko, da mi pové, kaj je neki kapljica vode? Ako jo tudi stehta, ako jo premeri, ako ji prešteje vse delce: kaj je kapljica in zakaj je ravno taka, ne pa drugačna, tega ne dožene nikdar naš um.

A tako globoko v spoznavanju tudi ne silimo. Saj vemo dovolj, da smo najrajši na površini stvari, kadar jih spoznavamo; pičlo malo imamo spoznavanja, ki sega v notranjščino ali bistvo stvari. Vendar je tisto malo jako dragoceno vsakomur, kdor pomisli, da najbolj vzvišeno delo za človeka je: spoznavati resnico.

Kar imenujemo ‚stvar‘ ali ‚reč‘, tisto nam je nekaj, kar je ali, kakor pravimo, biva. Nikakor ni take stvari, ki bi ne bila. Potemtakem imenujemo ‚stvar‘ sploh to, kar je, bodisi karkoli.

Ako pa komu pravimo: „Kaj misliš, kaj je leseno železo?“ odgovori ti: „To ni nič.“ Ta ‚nič‘ je čuden svat

med modroslovske besedami in pojmi, in kakor se ljudje sploh največkrat prepirajo za prazen nič, tako ni čuda, da se tudi modroslovci prepirajo za svoj ‚nič‘. Mi pa recimo, kar je čisto jasno, da ‚ničesa‘ ni, torej s tem ne moremo nikamor.¹⁾ Rabimo ga le zato,

¹⁾ Kako grozna je zmeta modroslovca Hegela, kateremu je ta ‚nič‘ v modroslovju prav tako istinit, kakor stvar ali naša ‚bit‘!

ker nam je nasprotna stran reči ali nečesa. Dečka n. pr. vprašam: „Ali si kaj našel?“ Odgovori mi: „Nič.“ To torej, kar je našel, bilo je — nič. Lahko bi bil deček tudi rekel: „Nisem našel stvari.“ Sedaj nam je jasen ‚nič‘, in ni nam treba o njem prav nobenega nadaljnega premišljevanja.

A kakor se svetla obleka lepše vidi, kadar je zraven nje temna, tako nam je ta ‚nič‘ (čeprav ga ni, niti v temi) prav dobro razložil, kaj pomenja naš stavek: „Stvar je ali biva.“ Naš um namreč je tak čarodej, da postavi poleg te ali one stvari nasprotstvo; tedaj jo spozna lože in bolje. Ko hoče spoznati, kaj je to: ‚biti‘, postavi poleg njega: ‚ne-bit‘, in spoznanje se dopolni. Jednako tudi pri pojmu ‚stvar, reč, nekaj‘: ko poleg njega: postavimo svoj ‚nič‘, tedaj nam je pojasnjen.

Po tej poti smo našli nekaj, kar je v vsaki stvari in kar zaradi tega zgodaj spoznamo, kaj je: ‚biti‘ in ‚ne-bit‘. Že otroku rečemo: „Poglej, ali je pes v veži!“ Gre in pride povedat: „Je“ ali: „Ni ga.“ Seveda tako zgodaj ne raz-

umemo, kaj je neki tisto, v čemer si mislimo vse, karkoli je. Ako bi tisto umeli, umeli bi veselje. In žal, da v slovenščini nimamo prave besede za to. Vse liste skupaj imenujemo listje, vse grozde — grozdje, vse živali — živalstvo. Prav bi bilo, da bi rekli vsemu, kar je, bitje; toda tisti, ki so nam besede kovali in jim podtikali pomen, so določili, da je ‚bitje‘ isto kakor ‚nekaj‘ ali ‚stvar‘. Zato pa

Ob križu rešenje. (Slikal Oertel.)

kaj škodovalo? — Groza ga je bilo teh mislij in sklenil je, da mora biti jutri — kakorkoli — konec tem zmešnjavam.

Naslednje jutro so poleg mlina sejali pšenico. Ivan je uravnaval ogle in razore. Jerica je pa stopala bolj zaradi lepšega z motiko v roki za njim ter tu in tam zdrobila kakšno grudo prsti. Kar pade Ivanova motika kakor slučajno navskriž njene, on pa reče:

„Stoj! To delo ni zate, varuj se.“

„Saj nihče ne mara zame!“ — Potok solz ji zalije oči, obrne se strani . . .

„Kdo ti je to povedal?“

„Vsi me gledate kakor usiljenko. Moj Bog, ali nisem prišla poštena v hišo? Sem-li komu v sramoto?“ In še huje je ihtela. To je Ivana tako zmeščalo, da bi ji kmalu sam otrl solze.

„Tiho, Jerica! Ne žaluj zastran tega, kar ni res. Nihče te ne sme žaliti.“

— Prijazno ji je položil roko na ramo, in ona se ni branila; molčala sta pa oba. Ščinkovec na bližnji hruški jima je delal kratak čas, nekoliko bliže mlina se je oglašala taščica; na vrhu visokega oreha na dvorišču je pa senica nadaljevala svoj jednolični ci-ci-be, ci-ci-be, ci-ci-be-e! . . .

„Še manj sem kakor dekla pri hiši.“

„To ni res! Ako se za kakšno malenkost ni zgodila tvoja volja, zato še nisi dekla. Če ni drugače, bodi še to po tvojem.“

Milo ga je pogledala, obrisala solzé in rekla:

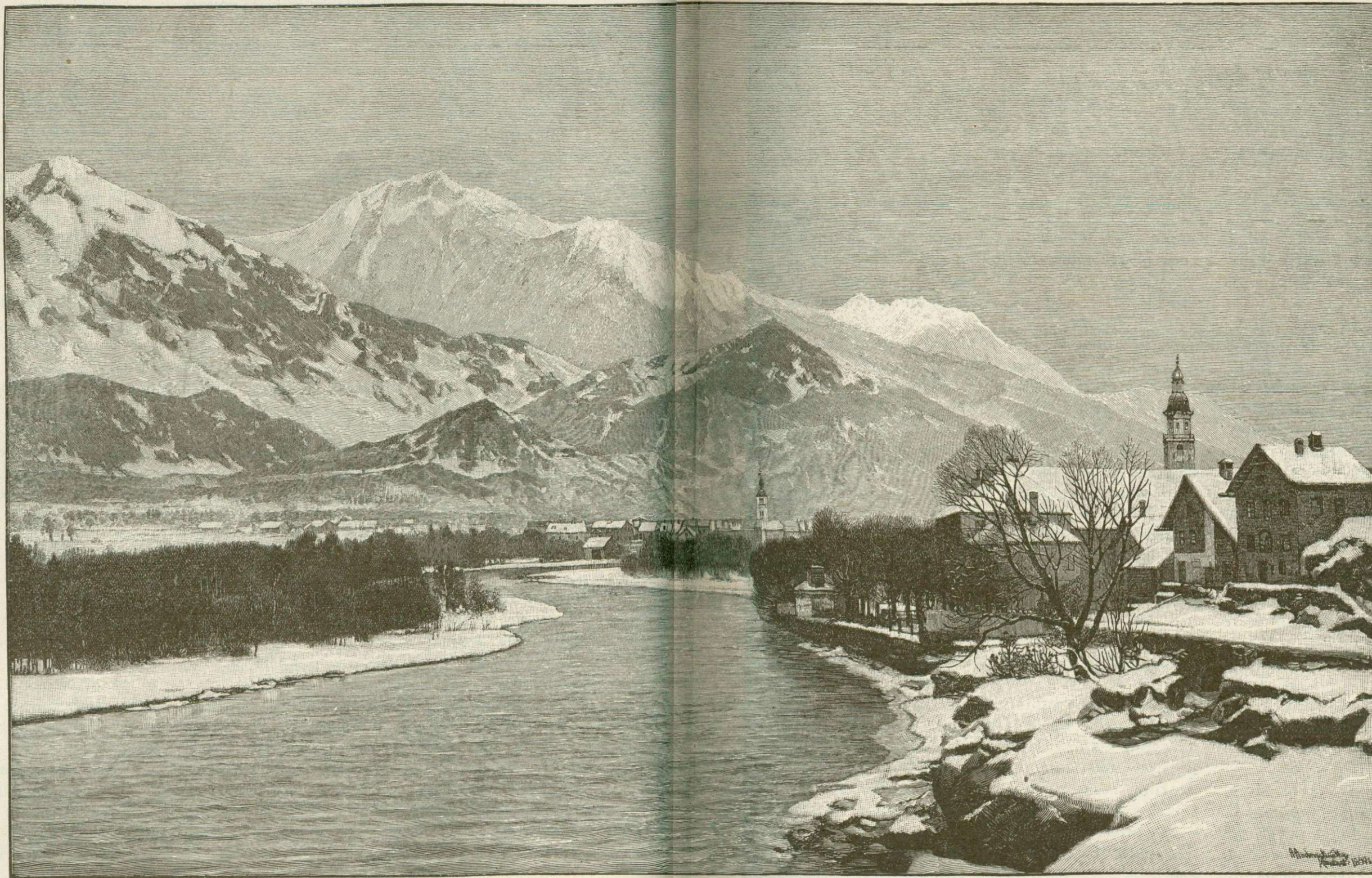
„Kako si dober, Ivan!“

— Minica mi je tako ljuba, tako pozna vsako mojo željo, moja misel . . . Kar na očeh mi pozna, kaj bi rada. — V malem času se mi je tako priljubila kakor bi mi bila sestra.“

Ivan je molčal, a ko bi hotel govoriti, moral bi pritrđiti svoji ženki, da misli o Minici prav tako kakor ona.

Takoj po kosilu je zvedel stari Prašnik, da je nekdo drugi pravi gospodar v hiši. Položil

je žlico na mizo, in niti molitve ni čakal. Kar na tihem se je prekrižal in vstal od mize. Odložil je delavniško obleko, pokrill prazniški klobuk, poiskal zakrivljeno palico med staro šaro za vrati in rekel, da se je odpravil na

Planinska pokrajina po zimi. (Slikal A. A.)

božjo pot na Gorenjsko, in sicer k Mariji Pomagaj na Brezje.

Nihče mu ni ugovarjal. Ko so odmolili, vstala je Jerica in mu napravila ogel kruha rekoč: „Tukaj-le, oče, imate za kak grižljej na poti. V nekih trenutkih bodo kuhane klobase, ali hočete suhe?“

„Rajši suhe, da ne bom čakal.“

„Dobro; pa prosim vas, izmolite tudi za me očenaš pred Marijinim oltarjem. Saj veste, da sem potrebna pomoči —.“

„Ne boj se, Jerica; prav rad.“

To novico je najprej zvedel Viktor Predal — zvedel po drobnem lističu s pošte. Zvečer je že šel pozdravit Minico, hotel je tudi zvedeti, kaj pomenjajo neke besede v pismu.

Mrak je legel na zemljo. Oblačno nebo je v kratkem obetalo dež. Mlin-ska kolesa so enakomerno ropotala, in voda je tiho šumljaje odtekala izpod jeza v staro strugo. Blizu tam na stezi je čakala Minica. Groza jo je bilo, ko je premislila, kam je prišla in kaj poreče on, kateremu je zapala svoje srce . . . Kaj bi se zgodilo, ko bi jo tu zasačil Ivan, ko bi zvedela Jerica?

Nekaj je zašumelo med vrbbjem — moške stopinje! — Bliža se črna postava . . . Deklica se tresse od strahu in razburjenosti kakor šiba na vodi. On se je obrnil — — „Minica, ti? Nisem mislil, da mi prideš tako daleč nasproti.“

„Hotela sem ti povedati nekaj posebnega, važnega. Tiho, da naju kdo ne sliši! — Meni se zeló mudi. Torej čuj, Viktor: Zapala sem tvojim poštenim besedam; zato bi ne bilo prav, ko bi ti skrivala imenitno tajnost. Rajša trpim sama, kakor da bi bil pozneje z menoj tudi ti nesrečen. — Boljše je, da me zaradi tega takoj pustiš, kakor da bi mi pozneje kaj očital. Jaz sem grozno nesrečna, oh!“

„Zakaj, Minica?“

„Zato, ker sem — rojena.“

„Povej no, Minica! Mnogo sem že prestal na svetu . . . Ne strašim se zate niti smrti. Ako te vsi zavžejo, ti si in ostaneš moja

zaročnica. Kdo mi more to braniti? Kdo mi more tebe vzeti?“

„In če ti povem, da imam že po rojstvu znak greha in sramote na sebi, ker sem postranska. — Mati je zastran tega nesrečna do danes, in oče . . . Ali poznaš Prašnika?“ Dekle je govorilo jako težko. Viktor pa je zvedel vse.

„Še nekaj, oče! Mal darček vrzite v pušico; tukaj-le je denar. In potem ne zabite, prosim, vsaj nazaj gredé oglositi se na mojem domu. Recite, da jih vsi lepo pozdravljamo . . .“

Stari je obljubil in odšel.

Dva dni pozneje je že bila Minica pri Prašniku.

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

Vrh tega je mislil nesrečni dominikanec ob času svojega zapora na najraznovrstnejša sredstva, po katerih more država skrbeti za svoje blagostanje, in posebno je poudarjal, kako se mora skrbeti za nižje, delavske stanove. Njegovi nasveti so po večjem ti-le:

a) Država mora vzdrževati dobro brodovje; morski ključ je ključ sveta. b) V naselbinah se mora postopati enakomerno, ne tako, kakor Francozje, qui quum multa acquisiverint, nihil servaverunt (ki so si sicer mnogo pridobili, pa ničesar ohranili). Na jedni strani so namreč dajali preveč slobode, na drugi so je preveč jemali. c) Zemljepisje in zgodovina se morata posebno gojiti. d) Uvesti se mora jednoten zakonik. e) Omejiti se morajo prednosti, ki jih imajo plemiči. Zato naj se bodré ljudje k pridnosti s tem, da so vsakemu vsposobljencu dostopne vse službe v državi. f) Ustanoviti se mora jednoten denar. g) Podpirati se mora obrt, zlasti v velikem. h) Tehnično se mora zboljšati rudarstvo. i) V ta namen naj se osnujejo primerna učilišča, zlasti tehnične in mornarske šole.

Za nižje ljudstvo so pomenljivi ti-le njegovi nasveti: a) osnujejo naj se zavetišča za oslabele in stare ljudi; b) ustanové naj se posojilnice, ki bodo služile zlasti nižjemu, ubožnemu ljudstvu; c) ž njimi naj bodo združene banke, kjer lahko premožnejši nalagajo svoje premoženje. Računi, kako se vodijo taki zavodi, naj se polagajo javno.

Že iz teh podatkov vidimo, da je v teoriji gospodarskih načel v resnici znamenit mož sedaj splošno pozabljeni revni dominikanec Tomaž Campanella. Njegov boj proti Aristotelu, njegov novotarski duh, ki prezira vse obstoječe razmere in se ne ozira na rodovite ideje, ki jih ima krščanstvo v družboslovju, je sicer zmoten, a vkljub temu je Campanella pomenljiv mož v družboslovski zgodovini.

(Campanelline prekucijske pesmi. Njegova vernost. Pomen Mora in Campanelle za razvoj socijalizma. Izdaje „solnčne države“)

Da izprevidijo naši bralci, kakšen odločen demokrat je bil Campanella, podajemo jim izmed njegovih slovečih sonetov dva v slovenskem prevodu. Pripomniti moramo, da se je zlasti v ječi bavil s pesništvom. Njegove, često res duhovite in ognjevite pesmi je izdal v Luganu l. 1834. Gaspare Orelli z naslovom:

Poesie filosofiche di Tommaso Campanella.
Evo vam:

Ljudstvo.

Žival je ljudstvo — bedasta, menjava,
Ki krotko nosi vdarce in bremena.
Tako sprostilo lahko bi ramena,
A vendar dete ž njim si poigrava.

Otrôk se plaši in se jim vdinjava,
Ne vé, da lahko strè jih ob kolena,
Ki mu mamila točijo strupena,
Da se v neumnosti jim pokorava.

Prečudna stvar! Saj z lastnimi rokami
Se ljudstvo kuje, bije se, umíra
Za sold, da kralju davek ž njim plačuje.

Gospod zemljé je ljudstvo in vesmira,
A če mu to poveš, se ti ne vzdrami,
Pač pa v plačilo te s kamnjem posuje.

Ali ni ta pesem popolnoma revolucijska? Seveda si moramo predočevati v resnici neznosne razmere, v katerih je živel pesnik.

Drug značilen sonet Campanellin je naslovljen „Š v i c a r j e m“. — Večinoma so namreč Švicarji preskrbovali razne vladarje z vojaki. Takozvanih „žolnirjev“ — za plačo najetih vojakov — je bilo največ Švicarjev, ali vsaj najboljši so bili. Zato jim je Campanella zapel tako-le:

Tem bliže sloboda vam z neba sije,
Čim višje vaše skalne so planine:
Pa dajete tiranu svoje sine,
Da druge narode v okove bíje.

Za košček kruha vaša kri se lije;
Zato zastonj vse vaše so vrline,
Zastonj junaštvo švicarske mladine;
Z zasmehom svet iz vas si norce brije.

Slobodni mož slobodno gospodari,
Za sužnja pa najslabše le ostaja:
I hrana, i obleka, i življenje.

Oslobodite se, junaki stari,
Vzemite kraljem svoje premoženje,
Ki zdaj tako drago se vam prodaja.

Hude so te besede. Nekateri so vsled tega prekucijskega duha imenovali Campanello po duhu sorodnega brezbožnemu odpadniku in podlemu materijalistu — Jordanu Brunu.

Socijalno-demokratski „znanstveni“ voditelj W. Bernstein pravi celó o njem, da je bil ateíst

(Die Geschichte des Socialismus in Einzeldarstellungen. Erster Band. Zweiter Theil. Stuttgart 1895. Verlag von J. H. W. Dietz str. 483). Socialni demokratje bi ga radi imeli popolnoma zase. In ker jim ugajajo njegova gospodarska načela, zato si ga hočejo tudi v drugih ozirih popolnoma prilagoditi.

A to očitaneje je zlobno, neresnično. Campanella je spisal med drugimi knjigami tudi l. 1631. lep spis z naslovom „Atheismus triumphatus“ (Premagani ateizem), v katerem z vsjo svojo veliko učenostjo in plemenito zgovornostjo dokazuje, da je Bog. Iz mnogih njegovih pesmij veje čilo, verno, v božjo voljo udano prepričanje. Svet in narava sta mu božja slika; zato ju proučava s toliko gorečnostjo.

„Svet je knjiga, v kateri je zapisal večni razum svoje misli: živi tempel je, ki ga je Bog okrasil z živimi slikami, kjer je narisal svoja dela in svojo podobo“, poje v nekem sonetu.

To je popolnoma drugačno naziranje o svetu in Bogu, kakor je kaže brezbožni, l. 1600 na gromadi sežgani Jordan Bruno v besedah: Natura est Deus in rebus. (Narava je Bog v stvaréh), katere je neštevilnokrat pojasnjeval, češ da je samo jeden element v vsem svetu, namreč tvar (materija) in samo jeden vzrok, to je: gibanje.

Potrebno se nam zdi, da rešimo krivične ateistične klevete ubogega dominikanca Tomaža Campanello. Zato navedenim dokazom o njegovi vernosti pridevljemo še prevod njegove pretresljive pesniške prošnje, naj se ga Bog usmili:

Večna ljubezen, usmili se me,
Hude teró me britkosti.
V muke bolestne vklenili so me,
Reši me v svoji modrosti!

Knjige „Slov. Matice“ za leto 1896. so ravnokar izšle in so te-le:

1. *Letopis Slov. Matice za l. 1896.*
2. *Zgodovina slovenskega slovstva. III. zvezek.*
3. *Slovenske narodne pesmi. II. sn.*
4. *Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra.*
5. *Ant. Knezova knjižnica. III. zv.*

Vabilo Slovenske Matice. Slov. Matica vabi Slovence, da bi se naročili na nov zemljevid slovenskih dežel, kateri bo izšel

Dvanajsto leto že kruto trpím
V sedemkrat mučenem mesu.
Zaničevan in proklinjan ječím
V grozno potrtem telesu.

Solnce svetló so uropali mi,
Mišice mi razkosali,
Strli neusmiljeno so mi kosti,
Z deskami postelj postlali.

Trde verige mi ude tiščé,
Kri je v potokih mi lila;
Znesli nad mano so grozno gorjé,
Zmučili vsa mi čutila.

Pičel, neužiten mi živež dadó,
Nimam, kako bi se hranil.
Upanje vendar vzbuja vse to,
Da me, moj Bog, boš obranil.

Zemlja mogotcev obilo ima,
Ki se s telesi igrajo,
Ljudstvo v podnožna pritiskajo tla,
Duše lové in teptajo.

Besnost njihova se kruto smejí,
V solzah, ko čuje vzdihljaje.
Delajo si iz človeških kostíj
Svojim mučilom ročaje.

Udje potrti vohuni so zli,
Tôžni svedoki krivični;
Silijo, da se po krivem sami,
Tožijo bedni pravični.

S svojega prestola, večni moj Bog,
Gledaš te muke jasneje,
Ljudstvu, ki tožno trpí na okrog
Tvoja pomoč naj prispeje!

Ganejo naj te bolestne solzé,
V srdú pravičnem nam vstani,
Mene in vse, ki nedolžno trpé
S svojo previdnostjo brani!

To zadostuj v pojasnilo Campanellinega značaja!

v štirih delih in stal skupaj 2 gold. To stvar Slovincem jako priporočamo, ker bo zemljevid vreden teh novcev.

Predsedništvo „Slov. Matice“ vabi pisatelje, naj bi mu poslali primernih spisov za Knezovo knjižnico. Nujno priporočamo to vabilo slovenskim dobromislečim pisateljem, ker le tedaj, ako se ganejo dobri pisatelji, bo pri našala knjižnica poštene spise.

Vabilo družbe sv. Mohorja. Tudi mi prosimo nujno, naj se naši prijatelji med ljudstvom potrudijo, da bo naša družba napredovala tudi letos.